ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№98 (4455) СУБОТА, 3 снежня 1994 года

Кошт па падпісцы — 16 руб., у розніцу — 60 руб.

Нацыянальная педагагічная рада: абмяркоўваем стратэгію рэфармавання адукацыйнай сістэмы

НЯХАЙ ВЫРАШЫЦЬ РЭФЕРЭНДУМ

Стратэгія рэфармавання адукацыйнай сістэмы, вынесеная на абмеркаванне педагагічнай грамадскасці, выклікала даволі шырокі рэзананс у настаўніцкім асяроддзі. Прычым погляды на яе часта самыя процілеглыя, нават у межах аднаго педагагічнага калектыву. Так, гэтая самая з'ява назіраецца і ў змешчаных у "Настаўніцкай газеце" артыкулах, якія прысвечаны менавіта гэтаму пытанню. Аб чым гэта гаворыць? Ну, напэўна, у першую чаргу аб тым, што пытанне гэта вельмі і вельмі не простае і вырашыць яго без уліку "думак знізу", з боку саміх настаўнікаў, наўрад ці магчыма.

Я некалькі разоў самым уважлівым чынам прачытаў "Стратэгію рэфармавання", г.зн. усе матэрыялы, якія былі змешчаны ў "Настаўніцкай газеце", але чым больш я чытаў, тым больш пытанняў у мяне ўзнікала. І першае з гэтых пытанняў было: навошта? Навошта такая паспешнасць і што дае нам новая канцэпцыя, у чым яе перавагі?

Уся Еўропа, увесь цывілізаваны свет займаюцца па 12-гадовай праграме навучання. Здаецца, сам сабой напрошваецца вывад: а чым мы горшыя? Давайце і мы пераходзіць. Але ж, паклаўшы руку да сэрца, давайце спытаем сябе: а ці ў гэтым галоўнае наша ад іх адрозненне? А можа яно ў тым, што там, нават у самых маленькіх вясковых школах, дзеці, з першага ўжо класа, пачынаюць актыўна асвойваць камп'ютэры. Ды што асвойваць, яны і самі вучацца складаць простенькія камп'ютэрныя праграмы ў гэтым узросце. А ў нас жа часта, на ўсю гэтую гаротную вясковую школу, адзін-адзіны "дыхаючы" тэлевізар, ды ізноў і чорна-белы.

І нават не мяркую аб такой недасягальнай (для нас, вядома) школьнай рэчы, як відэамагнітафоны і камп'ютэры, настаўнік, як і трыццаць, як і пяцьдзесят год назад, закладае класную-перакласную плёнку ў стары, на ладан дыхаючы, кінапраектар і піша на школьнай дошцы крэйдай, якая рассыпаецца ў руках. Вось у чым наша галоўнае ад іх адрозненне, а зусім не ў тым, што дзеці нашы вучацца на адзін год менш.

Я не буду асобна спыняцца на праблеме недахопу школьных памяшканняў нават пры сучасных 11 гадах навучання, пра што пісалі ўжо. Проста адзначу, што пераход на 12-гадовае навучанне прымусіць яшчэ больш шырока, чым зараз, "ужываць" другую і нават трэцюю змены навучання, чым гэта практыкуецца зараз. Тое, што такое навучанне школам дадзе дзецям і ўжо, на ўсякім разе, знікае праблема засваення навучальных матэрыялаў, здаецца, калоке толькі бацькоў гэтых дзяцей ды вельмі хораба настаўнікаў, якія ў гэтых школах працуюць.

Адной з галоўных прычын з'яўлення новай канцэпцыі рэфармавання адукацыі, калі не самай галоўнай, з'яўляецца сцвярджэнне, што за 11 гадоў дзеці не паспяваюць засвоіць увесь праграмны матэрыял. Магчыма, гэта і так. Але ж ёсць і іншае выйсце: скласці такія праграмы і такія падручнікі, па якіх бы дзеці (я маю на ўвазе пераважную большасць дзяцей) змаглі б паспяхова засвойваць гэты самы праграмны. Бо цяперашнія праграмы шмат па якіх прадметах яны не змогуць паспяхова засвоіць і за 12 гадоў, так шмат у іх лішняга і зусім не патрэбнага дзецям. За прыкладамі далёка хадзіць не трэба.

Я пісаў ужо ў "НГ" у мінулым годзе аб новых падручніках па гісторыі, якія напісаны, хутчэй, для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў, чым для дзяцей 11—14 гадоў. Але нічога, як кажуць, не змянілася, і ў гэтым навучальным годзе дзеці па-ранейшаму мучацца з гэтымі дарослымі падручнікамі. Тое ж самае, я ведаю, і з новымі падручнікамі па геаграфіі ды і па іншых прадметах таксама.

Дарэчы, аб падручніках. Пры пераходзе на 12-гадовае навучанне зноў паўстане праблема не толькі новых навучальных праграм, але і новых падручнікаў і ўжо амаль што па ўсіх прадметах. Мы бачылі, з якой цяжкасцю былі выдадзены і якімі недапрацаваннямі вызначаліся новыя падручнікі па гісторыі і геаграфіі (на некаторых класаў іх няма і да гэтага часу). А што зараз? Мне асабіста неяк не вельмі верыцца, што ў такія сціслыя тэрміны нашы выдавецтвы змогуць падрыхтаваць і выпусціць такую колькасць новых падручнікаў. І якая якасць іх будзе пры такой спешцы?

Асобна я хачу сказаць аб прапанове зрабіць малакамплектныя сельскія школы шасцігадовымі. Тут зноў узнікае вялікае мноства пытанняў. Па-першае, а ці змогуць настаўнікі пачатковых класаў, якія ўсё жыццё працавалі па 4-гадовых праграмах, перайсці на 6-гадовыя? Што, для іх будуць праводзіцца масавыя курсы перападрыхтоўкі? Ну, а калі засталося некалькі год да пенсіі, як тады? І па якіх праграмах, па якіх падручніках будуць вучыцца дзеці такіх школ у 5 і 6 класах, бо паняцця ж у іх будуць і біялогія, і геаграфія, і гісторыя, і замежная мова? Калі ж у гэтых дзяцей будуць свае, асаблівыя праграмы, то як яны змогуць вучыцца і засвойваць навучальны матэрыял у 7-м і наступных класах?

І апошняе. На вялікі жаль, тыя, хто распрацоўвае новыя канцэпцыі (не толькі ў адукацыі), у выпадку, калі гэтыя канцэпцыі і распрацоўкі аказваюцца нежыццядзейснымі і нават шкоднымі, абсалютна нічым не рызыкуюць. Так было і з увядзеннем "аднаразовых" талонаў, ды і з шмат якімі іншымі распрацоўкамі. Адзінымі ахвярамі гэтых, як кажуць, не да канца прадуманых рашэнняў, становяцца толькі простыя людзі і наша дзяржава ў цэлым.

Новая канцэпцыя можа балюча адбіцца на лёсе шмат якіх настаўнікаў невялікіх сельскіх школ. Куды ісці гэтым людзям, што рабіць, асабліва калі ўсё жыццё аддадзена школе і да пенсіі застаецца дзесяць, а то і менш год? Магчыма, пасля ўвядзення "шасцігодак" іх, праз год-другі, прызнаюць "памылкай", але ж лёсы гэтых настаўнікаў ужо будуць зламаныя, калі не ўсіх, дык шмат якіх.

У адным артыкуле немагчыма паставіць усе наболелыя пытанні і тым больш даць на іх свае калі і не адказы, дык хоць прапановы. Але некалькі такіх прапаноў я ўсё ж рызыкну даць.

Магчыма, пераход на 12-гадовае навучанне і патрэбен, але не трэба рабіць яго па прыкладу славутай "калектывізацыі" пачатку трыццатых гадоў. Першапачатку трэба скласці і абавязкова абмеркаваць з настаўнікамі-практыкамі новыя навучальныя праграмы, разлічаныя на 12 гадоў навучання. Трэба, не спяшаючыся, (на конкурснай аснове) выдаць пад гэтыя праграмы падручнікі і правесці іх выпрабаванне ў школах, перш чым наладжваць масавы выпуск. І, галоўнае, пытанне гэта і цяжэй за ўсё вырашыць — забяспечыць школы неабходнымі памяшканнямі. Вырашыць іх можна толькі шляхам будаўніцтва, і нікуды ад гэтага не дзенешся. Пакуль жа адбываецца зусім адваротнае, замарожваюцца нават пачатыя школьныя будоўлі.

І яшчэ адна прапанова.

У нас было шмат абмеркаванняў. Мы абмяркоўвалі і "брэжнеўскую" Канстытуцыю, і наш, пяцігадовай даўнасці, закон аб выбарах, і нашу, зусім нядаўнюю, Канстытуцыю Беларусі. Што дало наша гэтае абмеркаванне? Ды нічога. Хто ўлічваў нашы прапановы? Ды ніхто не ўлічваў. Канчатковыя варыянты калі і адрозніваліся ад першапачатковых праектаў, дык зусім нязначна. Вось чаму няма ў мяне ўпэўненасці, што наша гэтае абмеркаванне хоць штосьці дасць, хоць як паўплывае на прапанаваныя нам "канцэпцыі".

І адзіны, на мой погляд, шлях паўплываць — гэта рэферэндум, не ўсеагульны, а толькі настаўніцкі. І вынесці на яго трэба некалькі асноўных пытанняў новай "Канцэпцыі". Мне здаецца, што правесці такі рэферэндум будзе не вельмі складана, асабліва калі дапамогуць прафсаюзы. Карысць жа будзе ў тым, што настаўнікі самі (і прытым упершыню) вырашаць свой далейшы лёс, а таксама лёс усёй адукацыі нашай краіны. І мне здаецца, што некалькі дзесяткаў тысяч настаўнікаў усё ж вырашаць куды больш кампетэнтна і дальбачна, чым некалькі дзесяткаў, хай сабе і вельмі разумных і адукаваных, работнікаў міністэрства.

І, нарэшце, апошняе.

У гэтым артыкуле я не чапаў праблемы настаўніцкага заробку і наогул жабрацкага яго становішча. Гэта асобная і вельмі балючая тэма, але без яе вырашэння немагчыма рэалізацыя ніякай, хай сабе і самай расцудоўнай школьнай рэформы.

Генадзь АЎЛАСЕНКА,
настаўнік.

ЗАДАЧА З МНОГІМІ НЕВЯДОМЫМІ

Стратэгія рэфармавання адукацыйнай сістэмы ў Рэспубліцы Беларусь не пакінула абыякавым ніводнага работніка адукацыі. Ідэі, закладзеныя ў ёй, важныя і актуальныя.

Але трэба глядзець праўдзе ў вочы. Пры нашым сённяшнім жабрацкім становішчы "ажыццяўленне пераходу да рэалізацыі (з 1996 г.) дванаццацігадовай адукацыі ў сярэдняй школе, новага яе зместу ў пачатковай і сярэдняй прафесійнай адукацыі і шматузроўневасці ў вышэйшай прафесійнай адукацыі" — вельмі праблематычна.

Ці хопіць у дзяржавы сродкаў на тое, каб аплаціць расходы, звязаныя з павелічэннем класаў у базавых і сярэдніх школах на 1, 2, 3 і больш у вялікіх школах? Дзе ўзяць дадатковыя плошчы, абсталяванне, кадры для работы ва ўноў створаных класах? Павялічыць зменнасць і напаўняльнасць у цяперашніх школах ці будаваць новыя?

Тыя ж цяжкасці ўзнікаюць і пры рэфармаванні пачатковай, сярэдняй і вышэйшай прафесійнай адукацыі. А якія выдаткі трэба затраціць, каб амаль поўнасцю змяніць праграмы, падручнікі, забяспечыць імі ўсіх навучэнцаў і выкладчыкаў, вучняў і настаўнікаў? Хто падлічваў, у што абыдзецца ўсё гэта? Ці хопіць сродкаў, калі няма чым плаціць зарплату? Не падумайце, што я супраць рэформы. Не, але без сродкаў нашу Стратэгію рэформы можа напаткаць лёс андропаўска-чарненкаўскай рэформы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы дзесяцігадовай даўнасці.

У Стратэгіі запісана, што "на апошнім этапе (8 — 10 класы) паступова ўводзяцца элементы дыферэнцыяцыі па змесце навучання, ствараюцца профільныя класы і класы з паглыбленым вывучэннем прадметаў". Аўтары Стратэгіі, відаць, забыліся пра сельскія базавыя школы, дзе сярэдняя напаўняльнасць класаў 6 — 8 чалавек, як у нас. А бывае і таго менш — 2 — 4 вучні ў класе. Як, скажыце, з імі арганізаваць профільнае ці паглыбленае вывучэнне прадметаў, дзе ўзяць высокакваліфікаваных выкладчыкаў, здольных весці гэтае вывучэнне ў невялічкай сельскай школе? Так што Стратэгія рэформы — задача з многімі невядомымі.

У "Настаўніцкай газеце" надрукавана заметка П.Чарткова "Сядай, Сідараў. Стаўлю табе дваццаць", дзе аўтар прапануе ўвесці дваццацібальную сістэму ацэнкі ведаў вучняў.

Зразумела, што трэба штосьці мяняць у сістэме школьных адзнак, бо знізіўся ўзровень патрабавальнасці да ведаў, згублены стымул да вучобы. Вучні не бачаць перспектыў у старанная вучобе, калі добры вучань — беспрацоўны, а лайдак—камерсант?" Такія рэаліі нашага жыцця...

Стратэгія для стымулявання вучобы прапануе дыферэнцаванае навучанне на другой і асабліва трэцяй ступені навучання ў школе. Але нічога яна яшчэ не прапаноўвае ў ацэнцы ведаў вучняў.

Не магу пагадзіцца з аўтарам вышэй адзначанага артыкула. Можна і трэба пакуль умела выкарыстоўваць старую пяцібальную (а не чатырохбальную) сістэму: "5", "4", "3", "2" і "1", бо веды вучняў бываюць выдатныя, добрыя, здавальняючыя, дрэнныя і вельмі дрэнныя. Толькі гэтыя адзнакі трэба ўзаконіць: калі вучань ведае матэрыял на "1" ці на "5", яму і ставіць "1" альбо "5", без ніякіх плюсаў ці мінусаў, прычым не толькі ў сшыткі, журналы, але і ў пасведчанні, атэстаты. З двойкамі і адзінкамі ў дакуменце вучань павінен выбіраць працу або пачатковую прафесійную адукацыю, толькі не сярэднюю агульную, сярэднюю спецыяльную і тым больш вышэйшую падрыхтоўку.

Конкурс атэстатаў — гэта не новае, яно ўжо было. Дык чаго ж прапанаваць старое? Але калі экзамен, як прапануе і такі варыянт Чарткоў? Няхай ён, напрыклад, Сідараву ў атэстат паставіў "20", а Іванову — "17". Але Іваноў пры паступленні ў ВНУ лепш падрыхтаваўся (наняў рэпетытара, быў на падрыхтоўчых курсах і г.д.) і здаў экзамен на "20", а Сідараў атрымаў "17" і не стаў студэнтам. Вось і "картачная гульня" — паступіў той, хто лепш здаў экзамен.

І апошняе. Чарткоў піша: "Прымальная такая (маецца на ўвазе дваццацібальная) сістэма альбо не, вырашаць Міністэрству адукацыі і навукі, але ў любым выпадку лічу, што пяцібальную сістэму патрэбна мяняць. Мы не маем права дзяліць вучняў на чатыры (падкр.мною. — В.П.) узроўні. Гэта вельмі несправядліва".

Дазвольце спытаць: а ці справядліва дзяліць вучняў аж на 20 узроўняў? Дзе менш шанцаў не памыліцца?

Паўтаруся яшчэ раз: пяцібальную (а не чатырохбальную) сістэму ацэнкі ведаў вучняў патрэбна ўніфікаваць і ўзаконіць.

Думаю, што выкананне Стратэгіі рэфармавання адукацыйнай сістэмы расставіць усе кропкі над "і", і праблема ацэнкі ведаў вучняў будзе вырашана тады, калі будуць вырашаны глабальныя праблемы.

Васіль ПЕРНАЧ,
дырэктар Вартыцкай базавай школы Іванаўскага раёна.

Ці з таго пачынаем?

Як бы цяжка ні жыў настаўнік, ён заўсёды цікавіцца ўсім новым, заўсёды спадзяецца на лепшае. І мы, бацькі, таксама на нешта спадзяемся...

Вось учора я ўзяла на душу "смяротны грэх". Цяжкі быў дзень — то адно, то другое, і не паспела разам са сваім сынам-сямікласнікам рашыць задачу па алгебры. Ён настойліва звоніць мне на працу, і мы рашаем яе па тэлефоне. На шчасце, у мяне нядрэнныя матэматычныя здольнасці, і мы даволі паспяхова атрымалі за першую чвэрць моцную тройку. Цяпер адкажыце мне, паважаныя калегі з Міністэрства адукацыі і навукі, каго трэба вініць у тым, што з-за матэматыкі (хіміі, фізікі, рускай мовы і г.д.) дзеці ідуць у школу без усякай ахвоты? Настаўніка? Ён жа займаецца па школьнай праграме, а займацца дадаткова (нават пры належнай аплаце) няма дзе — няма ў школе памяшканняў.

Скажыце, а ці можна засвоіць матэматыку на сёмым уроку ў другую змену, калі хочаш і есці, і спаць, і калі настаўнік хоча тое ж самае. І ўрэшце рэшт, калі ў трынаццаць—чатырнаццаць год ты падазраваеш, што яна табе не спатрэбіцца.

Такім чынам, мы падышлі да адной з галоўнейшых задач стратэгіі рэфармавання адукацыйнай сістэмы — дыферэнцыяцыі навучання. Прычым дыферэнцыяцыі ранняй — недзе на ўзроўні шостага—сёмага класа. Толькі не той дыферэнцыяцыі, калі замест шасці ўрокаў трэба адседзець восем — з двума паглыбленымі. А той дыферэнцыяцыі, калі ўрокаў будзе пяць, як у цывілізаваных краінах, у той жа Даніі.

Далей. Возьмем дванаццацігадовае навучанне. Лічу, што спачатку трэба зрабіць школу нармальнай навучальнай установай з двума— трыма паралелямі і адназменнымі заняткамі, а потым ужо ўкараняць дванаццацігадовае навучанне.

І, канешне, не вытрымлівае ніякай крытыкі заработная плата настаўніка. Мая сяброўка, настаўніца беларускай мовы і літаратуры, вядзе 33 гадзіны і атрымлівае ў два разы меней, чым тынкоўшчык-маляр на будоўлі. Дык што, можа ёй варта забыць пра свае дзве вышэйшыя адукацыі і ісці на будоўлю?

Да таго часу, пакуль не будзе настаўнік атрымліваць хаця б паўтары-дзве зарплаты рабочага і служачага прадпрыемства, ён не зможа адчуваць сябе патрэбным грамадству.

Такія вось думкі выклікала ў мяне знаёмства са стратэгічнымі напрамкамі школьнай рэформы.

Ала ШАЎЦОВА.

Распрацаваць правы дырэктара

Рада дырэктараў школ Беларусі лічыць неабходным для ўдасканалення кіравання школай распрацаваць прававы статус дырэктарскага корпуса.

Нашы прапановы па павышэнні прававога статуса дырэктараў:

Уключыць аднаго з сяброў прэзідыума Рады дырэктараў школ у склад калегіі Міністэрства адукацыі і навукі з правам рашаючага голасу.

Прыцягнуць Раду дырэктараў школ да рэцэнзавання праектаў дакументаў, распрацоўваемых органамі кіравання дзяржаўнага ўзроўню.

Уключыць некаторыя дакументы, распрацоўваемыя на пасяджэннях Рады дырэктараў, у "Зборнік нарматыўных дакументаў Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь".

Прадаставіць магчымасць Радзе дырэктараў школ вылучаць і абмяркоўваць кандыдатуры на кіруючыя пасады ў органах кіравання адукацыяй краіны.

Уключаць у склад груп для замежных паездак па вывучэнні замежнага вопыту ў галіне адукацыі сяброў Рады дырэктараў школ.

Прыцягваць сяброў Рады дырэктараў школ Беларусі ў склад часовых навукова-даследчых калектываў работнікаў сістэмы адукацыі і навукі.

Адкрыць на базе Мінскага педагагічнага універсітэта факультэт падрыхтоўкі дарэктараў школ.

Распрацаваць статус прафесіі "Дырэктар школы" і зацвердзіць яго ва ўрадзе.

Лічыць магчымым: абмеркаванне тыпавых праектаў будынкаў школ у Радзе дырэктараў для экспертнай ацэнкі; бесперашкоднае камандзіраванне сяброў прэзідыума Рады дырэктараў школ на пасяджэнні Рады па аб'яве ў "Настаўніцкай газеце".

Заработная плата дырэктара школы павінна быць, па нашым глыбокім перакананні, эквівалентнай займаемай пасадзе, значнасці і аб'ёме выконваемых работ па кіраванні навучальным працэсам.

Уладзімір РАЗУМОВІЧ,
старшыня Рады дырэктараў школ Беларусі.

Зменаў чакае кожны

Стратэгія рэфармавання адукацыйнай сістэмы, прапанаваная для абмеркавання Міністэрствам навукі і адукацыі — вельмі неабходны і своечасовы крок да стварэння высокаадукаванага грамадства. Нейкія яе прапановы могуць падацца спрэчнымі, штосьці наогул можна не прымаць. Але кожны, хто так ці інакш звязаны з сістэмай адукацыі, чакае пэўных зменаў, бо бачна, што існуючая цяпер сістэма не адпавядае сучасным патрабаванням.

Многія палажэнні стратэгіі, на мой погляд, можна толькі вітаць. Яны дастаткова прадуманыя і разлічаны не на год-два, а на даволі доўгую перспектыву.

А вызначэнне этапаў рэфармавання дазволіць прадбачыць магчымыя памылкі і своечасова пазбегнуць іх.

Мне ж хацелася б акрэсліць дзве праблемы, як я думаю, вельмі важныя, якія стратэгія чамусьці не закранула.

Прыемнай навіной для школьнікаў стала стварэнне профільных класаў. Выдатна, што нашы дзеці нарэшце атрымаюць магчымасць выбару зместу адукацыі. Але дыферэнцыяцыя навучання патрэбна не толькі вучням агульнаадукацыйных школ, а таксама хлопчыкам і дзяўчынкам з асаблівымі патрэбнасцямі — навучэнцам так званых спецшкол і школ-інтэрнатаў. Неміласэрна вучыць і выхоўваць гэтых дзяцей асобна ад іншых. Нам усім разам жыць і працаваць, і таму не варта дзяліць дзяцей на звычайных і ў нечым адметных.

Вырашэнне гэтай праблемы найбольш магчыма менавіта цяпер, падчас глабальнага рэфармавання адукацыйнай сістэмы.

Такое аб'яднанне дзяцей, безумоўна, запатрабуе вялікай працы і, мабыць, сродкаў, бо акрамя звычайнага настаўніка з дзіцем-інвалідам ці сіратой павінны працаваць яшчэ і спецыялісты. Але нам не трэба ствараць аб'яднаную школу, як кажуць, на новым месцы. Ёсць вялікі вопыт педагогаў Расіі, дзе летась было пераведзена са школ-інтэрнатаў у звычайныя школ 73 тысячы дзяцей, а сёлета — звыш 100 тысяч. У Даніі, напрыклад, усе дзеці навучаюцца разам з 60-х гадоў.

І яшчэ адна немалаважная праблема, якую стратэгія так-тоўна абышла. Я маю на ўвазе статус роднай мовы ў навучальных установах краіны.

Недахоп настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры, паслабленне кантролю з боку кіраўнікоў устаноў адукацыі за якасцю беларускамоўнага выкладання і выхавання, вядома, не спрыяе ўкараненню дзяржаўнай мовы ў навучальна-выхаваўчы працэс. Стратэгіі неабходна больш канкрэтна вызначыцца ў пытанні стварэння нацыянальнай школы.

Паколькі ўжо выпала нам рабіць вялікую перабудову ўсёй галіны адукацыі, давайце імкнуцца выхаваць і адправіць у жыццё разумнага і гуманнага чалавека, сапраўднага беларуса.

Георгій НІКАНОВІЧ,
намеснік начальніка ўпраўлення адукацыі Мінскага аблвыканкама.

Тэзіс, які нікім не аспрэчваецца, але на практыцы сустракае супраціўленне

На абмеркаванне грамадскасці краіны вынесены Стратэгія рэфармавання адукацыйнай сістэмы ў Рэспубліцы Беларусь і Абгрунтаванне неабходнасці змяненняў у існуючай адукацыйнай сістэме. У сувязі з гэтым мы паспрабуем выкласці погляд на некаторыя праблемы сістэмы адукацыі ў Беларусі і іншых краінах СНД, які сфарміраваўся ў нашым калектыве, што ўключае супрацоўнікаў Цэнтра новых тэхналогій "АРМА" (Мінск) і лабараторыі нейрабіялогіі паводзін Біялагічнага НДІ Санкт-Пецярбургскага універсітэта.

Перш за ўсё выклікае недаўменне той факт, што ў сістэме адукацыі выкарыстоўваюцца веды і вопыт толькі педагогаў і псіхолагаў, а ўвесь вопыт іншых вучоных (біёлагаў, нейрафізіёлагаў і г.д.), што вывучаюць мозг — орган, які з'яўляецца асноўным для навучання дзіцяці — ігнаруецца.

Праблема школьнай паспяховасці не можа быць вырашана без уліку індывідуальных асаблівасцяў вучняў. Гэты тэзіс нікім не аспрэчваецца, аднак усе практычныя крокі ў гэтым накірунку нязменна выклікаюць супраціўленне.

Як вядома, вышэйшыя псіхічныя функцыі, у тым ліку і здольнасць да навучання, вызначаюцца дзейнасцю кары вялікіх паўшар'яў галаўнога мозгу. Даследаваннямі нейрафізіёлагаў, псіхолагаў і спецыялістаў іншых навук, звязаных з чалавекам, у апошнія 20 гадоў у нашай краіне і за мяжой ўстаноўлена, што функцыянальная спецыялізацыя паўшар'яў з'яўляецца найважнейшай заканамернасцю дзейнасці мозгу чалавека, якая вызначае яго ўспрыняцце, псіхалагічныя асаблівасці і кагнітыўны стыль. Агульнапрызнана, што левае паўшар'е кантралюе ў асноўным моўныя функцыі: здольнасць успрымаць і ініцыіраваць мову (вусную і пісьмовую), пісьменнасць, моўную памяць, абстрактнае, лагічнае мысленне і г.д. Правае паўшар'е вызначае шырокае кола функцый: гэта перш за ўсё зрокавае ўспрыняцце і памяць, мастацкія здольнасці, эмацыянальныя паводзіны. З ім звязана рэгуляцыя адаптацыйных магчымасцяў арганізма і многае іншае. Дамінаванне таго або іншага паўшар'я з'яўляецца прыроджанай асаблівасцю чалавека і ў многім вызначае рысы яго мыслення і здольнасці да навучання.

Дзіця з дамінаваннем левага паўшар'я, як правіла, раней пачынае размаўляць, яго лягчэй вучыць чытанню. Яно ахвотна чытае ўголас, расказвае, вучыць вершы, добра запамінае пачутае. Яго эмацыянальныя паводзіны больш стрыманыя, такія дзеці любяць "разважаць", лягчэй падпарадкоўваюцца дысцыпліне.

Дзеці з дамінаваннем правага паўшар'я вызначаюцца павышанай эмацыянальнасцю і непаседлівасцю, ім цяжка прыстасавацца да патрабаванняў школы. Але іх асноўная асаблівасць — зніжаныя моўныя здольнасці. "Правапаўшарнае" дзіця не любіць шмат гаварыць і чытаць уголас, адказваць "поўным адказам", яго цяжэй навучыць чытанню. Вельмі істотна, што ў такога дзіцяці зніжана і слыхамоўная памяць, і яно не можа запомніць на слых тое, што гаворыць настаўнік у час урока. У выніку яго цікавасць да ўрока падае, увага рассейваецца. З другога боку, дзеці з дамінаваннем правага паўшар'я часта валодаюць матэматычнымі здольнасцямі (маем на ўвазе раздзелы матэматыкі, якія ідуць у школе за арыфметыкай), добрай зрокавай памяццю, яны схільны да пошуку новага, нестандартных рашэнняў тыпавых заданняў.

Трэба падкрэсліць, што адрозненні ў псіхіцы дзіцяці, вызначаемыя дамінуючым паўшар'ем, асабліва істотныя ў малодшым школьным узросце, г.зн. з 6 да 10—11 гадоў. Відавочна, што, пераступаючы парог сучаснай школы, дзіця сутыкаецца з патрабаваннямі, адрасаванымі ў асноўным да яго левага паўшар'я. Настаўніка і бацькоў цікавіць, як яно чытае, адказвае на пытанні, вучыць вершы і г.д. Матэматычныя здольнасці школьніка, звязаныя з правым паўшар'ем, як правіла, запатрабуюцца ў больш познім узросце, пачынаючы з вывучэння ўраўненняў і геаметрыі. Такім чынам, патрабаванні, якія прад'яўляюцца да малодшых школьнікаў, метады іх навучання з'яўляюцца нераўнацэннымі з пункту гледжання аб'ектыўнай, біялагічнай характарыстыкі іх мозгу. "Правапаўшарнае" дзіця, як правіла, не можа адпавядаць тым нормам моўных заданняў, з якімі без цяжкасцяў спраўляецца вучань з дамінаваннем левага паўшар'я. У прыватнасці, фізіялагічна неапраўдана прад'яўляць да такіх дзяцей аднолькавыя патрабаванні ў хуткасці чытання, г.зн. у колькасці слоў, вымаўляемых уголас у адзінку часу і на падставе гэтага паказчыка рабіць высновы аб здольнасцях дзіцяці. Вучні з дамінаваннем правага паўшар'я часта характарызуюцца скрытым леўшаством, таму для іх трэба знізіць патрабаванні да каліграфіі, а галоўнае, пры навучанні такіх дзяцей трэба панізіць нагрузку на слыха-моўную памяць і вусную мову дзіцяці, звярнуўшы большую ўвагу на інфармацыйную значнасць заданняў, зрокавае ўяўленне матэрыялу; пазбягаць манатоннай дзейнасці.

Са сказанага вынікае, што выяўленне дамінуючага паўшар'я дзіцяці, асабліва калі яно адчувае цяжкасці ў навучанні ў малодшых класах, з'яўляецца важнай задачай. Методыка нейрапсіхалагічнай экспрэс-дыягностыкі, заснаваная на вывучэнні розных параметраў слыхамоўнай і зрокава-прасторавай памяці і іх узаемадзеянні, дазваляе, на наш погляд, у значнай ступені вырашыць яе. Цэнтр новых тэхналогій "АРМА" (Мінск) сумесна з супрацоўнікамі лабараторыі нейрабіялогіі паводзін Біялагічнага НДІ Санкт-Пецярбургскага універсітэта выкарыстоўвае гэты падыход на працягу некалькіх гадоў, праводзячы абследаванне дзяцей у сярэдніх школах гарадоў Санкт-Пецярбурга і Мінска. Пры гэтым вырашаюцца наступныя задачы:

па-першае — тэсціраванне дзяцей, якія паступаюць у 1-ы клас агульнаадукацыйных, а таксама спецыялізаваных школ з мэтай вызначэння прыроджанага патэнцыялу функцый левага і правага паўшар'яў, а значыць здольнасцяў і схільнасцяў дзіцяці да тых ці іншых прадметаў. Пры гэтым магчымы адбор дзяцей, найбольш адораных у адпаведных галінах;

па-другое — фарміраванне спецыялізаваных класаў (гуманітарных, матэматычных, мастацкіх і іншых) у малодшай і сярэдняй школе. Магчыма таксама фарміраванне класаў на падставе таго, якое паўшар'е ў дзяцей дамінуе, бо дзеці з дамінаваннем розных паўшар'яў мозгу патрабуюць розных методык іх навучання;

па-трэцяе — выяўленне індывідуальных асаблівасцяў дзіцяці і магчымая карэкцыя працэсу яго навучання.

Падкрэслім яшчэ раз, што наша задача — вызначыць прыроджаны патэнцыял вучня, незалежна ад яго набытых навыкаў: кругагляду, дасведчанасці, умення чытаць і г.д.

Па выніках нейрапсіхалагічнага абследавання можна ўмоўна падзяліць дзяцей ва ўзросце 6—10 гадоў на 4 групы:

дзеці з аднолькава высокім патэнцыялам як левага, так і правага паўшар'я. Як правіла, яны аднолькава здольныя як да гуманітарных, так і да матэматычных дысцыплін у рамках школьнай праграмы;

"левапаўшарныя" дзеці, г.зн. вучні, для якіх характэрна пераважанне функцый левага паўшар'я пры недастатковым патэнцыяле правага;

"правапаўшарныя" дзеці, г.зн. вучні, для якіх характэрна пераважанне функцый правага паўшар'я пры недастатковым патэнцыяле левага;

дзеці з нізкім патэнцыялам абодвух паўшар'яў мозгу.

Работа ў школах Санкт-Пецярбурга і Мінска на працягу некалькіх гадоў паказала высокую якасць падыходу, які выкарыстоўваецца намі ў вызначэнні здольнасцяў дзяцей да навучання. У некалькіх школах Санкт-Пецярбурга, з якімі мы працуем, практыкуецца двухузроўневае навучанне дзяцей у малодшых класах: дзеці, якія валодаюць, згодна з нашымі данымі, добрымі прыроджанымі здольнасцямі, незалежна ад узросту, праходзяць праграму малодшай школы за 3 гады: 1-ы клас, 2-гі, 3-ці, а затым 5-ы клас. Дзеці, якія характарызуюцца намі як менш здольныя, вучацца ў малодшай школе 4 гады.

Пры гэтым могуць фарміравацца класы карэкцыі (выраўнівання) колькасцю не болей як 12 чалавек, якія складаюцца з дзяцей з нізкім патэнцыялам як левага, так і правага паўшар'я. Для такіх класаў неабходны спецыяльны падбор выкладчыкаў, без чаго само стварэнне такіх класаў не прынясе належнага эфекту. Практыка паказала, што выкладчык павінен мець дастатковы вопыт і кваліфікацыю, быць ураўнаважаным, даволі маладым (каля 30 гадоў) і, вядома, нефармальна, з душой адносіцца да справы.

Вопыт некалькіх гадоў пацвердзіў правільнасць такога дыферэнцаванага падыходу. Напрыклад, у сярэдняй школе № 237 Санкт-Пецярбурга пры штогадовым прыёме ў 1-ы клас 150—180 чалавек — практычна поўная паспяховасць, няма другагоднікаў. Адзначым, што гэта самая звычайная школа ў "рабочым" раёне.

Веданне патэнцыялу і асаблівасцяў мозгу кожнага дзіцяці дазваляе выявіць выпадкі, калі дзіця вучыцца ніжэй за свае здольнасці. Гэтыя выпадкі павінны з'яўляцца аб'ектам пільнай увагі і спецыяльных намаганняў школьных псіхолагаў па ўхіленню прычын такіх з'яў.

Для аказання дапамогі псіхолагам, выкладчыкам, адміністрацыі сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў Цэнтрам новых тэхналогій "АРМА" створаны аўтаматызаваны банк інфармацыі PSYMED (ПСІМЕД), пры дапамозе якога можна фарміраваць і выкарыстоўваць псіхалагічныя, нейрапсіхалагічныя і іншыя даныя аб вучнях і выкладчыках, а таксама іншую неабходную ў навучальных установах інфармацыю.

Уяўляе несумненную цікавасць даследаванне ўздзеяння экалагічных фактараў на выяўленне дамінуючага паўшар'я. Ёсць падставы меркаваць, што ў дзяцей, якія пацярпелі ў выніку аварыі на Чарнобыльскай АЭС, павялічана колькасць "правапаўшарных". Аднак дакладна гэта можна сцвярджаць толькі пасля старраннага правядзення адпаведных даследаванняў, у чым наш калектыў можа прыняць дзейны ўдзел.

Уяўляе цікавасць выкарыстанне методыкі нейрапсіхалагічнай экспрэс-дыягностыкі ў старэйшых групах дзіцячых садоў.

Звяртаем увагу педагогаў, метадыстаў і г. д., што немагчыма эфектыўна навучаць зусім розных (па будове іх мозгу) дзяцей па аднолькавых методыках, аднолькавых падручніках. Неабходна больш сур'ёзна падыходзіць да фарміравання класаў, падбору настаўнікаў. Больш складана дасягнуць добрага ўзаемаразумення педагогу і дзіцяці, калі ў іх розная будова мозгу. Гэта будзе нагадваць дыялог сляпога з глухім.

Вярнуўшыся да абмеркавання Стратэгіі рэфармавання адукацыйнай сістэмы ў Рэспубліцы Беларусь і абгрунтавання неабходнасці змяненняў у існуючай адукацыйнай сістэме, перш за ўсё хацелася б, каб апраўдаліся надзеі на тое, што школы нарэшце набудуць такую ступень самастойнасці, якая была б дастатковай для іх дынамічнасці, для ўкаранення новага, для гібкага ўліку спецыфікі, для адаптацыі да змяненняў умоў. У гэтай сувязі, не падвяргаючы сумненню ідэю стандартаў у адукацыі, мы хацелі б засцерагчы ад залішняй дэталізацыі гэтых стандартаў. Залішняя дэталізацыя прывядзе да вельмі негатыўных вынікаў. Мы яшчэ добра памятаем, як вельмі дэталёвыя стандарты ў тэхніцы часта перашкаджалі стварэнню новых вырабаў. Трэба памятаць, што няма стандартных дзяцей, таму і вучыць іх трэба кожнага па-свойму, нестандартна. Катэгарычна нельга ўключаць у стандарты паказчыкі тыпу хуткачытання.

Школьныя праграмы павінны адрозніваца не толькі па ўзроўнях, але і па тым — для "левапаўшарных" або "правапаўшарных" дзяцей яны прызначаны. Спосабы ўспрыняцця і навучання ў гэтых дзяцей розныя. Напрыклад, "правапаўшарнаму" дзіцяці цяжка пры вывучэнні роднай мовы (рускай або беларускай) дзяліць словы на прыстаўку, корань, суфікс, канчатак і правяраць напісанне слоў з дапамогай правілаў. Такія дзеці могуць ведаць правілы, але выкарыстоўваць іх практычна не будуць. Ім прасцей вывучыць усе словы цалкам. А патрабаваннямі хутка, гучна і выразна чытаць можна іх давесці да неўрозу. Для "правапаўшарных" дзяцей наогул пакуль не распрацаваны падыходзячыя методыкі. Гэта вельмі сур'ёзная праблема.

Мы гатовы аказаць неабходную дапамогу метадыстам пры складанні стандартаў і праграм для "левапаўшарных" і "правапаўшарных" дзяцей.

Трэба ведаць таксама, што хлопчыкі і дзяўчынкі істотна адрозніваюцца па сваіх нейрапсіхалагічных характарыстыках.

Школа павінна мець права фарміраваць класы па тых крытэрыях, якія для яе больш мэтазгодныя, у тым ліку і з адных хлопчыкаў, і з адных дзяўчынак. Гэта дапамогуць вырашыць класы карэкцыі. Рэальная практыка паказала іх высокую эфектыўнасць і адсутнасць негатыўных з'яў пры правільнай арганізацыі. Гэта дазволіць фарміраваць класы для паскоранага праходжання праграмы з улікам прыродных здольнасцяў дзяцей. Больш шырока дазволіць здаваць экзамены па розных прадметах экстэрнам.

Выклікае непаразуменне і прынцып ацэнкі якасці працы настаўніка. Ва ўсім свеце лічыцца, што паколькі лепшы настаўнік можа навучыць менш здольных дзяцей, то такіх дзяцей яму і даручаюць. Здольных дзяцей вучыць намнога лягчэй. А ў нас лепшым лічыцца настаўнік, у якога ў класе больш вучняў з добрымі адзнакамі. Таму лепшыя настаўнікі стараюцца адабраць сабе больш здольных вучняў. З нашага пункту гледжання крытэрыем ацэнкі якасці працы настаўніка могуць быць толькі суадносіны прыроднага ўзроўню здольнасцяў дзіцяці яго ацэнкам. Гэта можна паказаць у канкрэтных лічбах.

Нам вельмі б хацелася, каб настаўнікі атрымалі дастаткова правоў, каб эфектыўна выконваць свае прафесійныя абавязкі.

Алена ФІЛІПАВА,
нейрафізіёлаг, кандыдат біялагічных навук (Санкт-Пецярбург),

Віктар ГАЛЯНКОЎ,
генеральны дырэктар Цэнтра новых тэхналогій "АРМА" (Мінск).

НГ-іНФАРМ

Віцебскі мерыдыян

АСАЦЫЯЦЫЯ СТУДЭНТАЎ ВІЦЕБШЧЫНЫ і Фонд Сораса арганізавалі ў абласным цэнтры міжнародны форум студэнцкіх грамадскіх аб'яднанняў. Прыехалі госці з усіх абласцей Беларусі, а таксама з Украіны: гэта прадстаўнікі ВНУ, тэхнікумаў, вучылішчаў.

На форуме абмяркоўваліся тэмы "Рэформа ў сістэме адукацыі і роля студэнцкіх грамадскіх фарміраванняў у гэтым працэсе", "Прафсаюзы і сацыяльная абарона студэнтаў", "Студэнты і нацыянальная культура".

А вечарамі для гасцей выступалі каманда КВЗ, лаўрэаты музычных конкурсаў.

"ТЭАТР — ДЗЕЦЯМ І ЮНАЦТВУ" — пад такой назваю ў абласным аб'яднанні па арганізацыі пазашкольнай работы з дзецьмі і падлеткамі прайшоў Тыдзень. У ім бяруць удзел драматычныя калектывы школ, пазашкольных і іншых дзіцячых устаноў гарадоў і раёнаў. Адкрыццё Тыдня прымеркавалі да наваселля Беларускага тэатра "Лялька", які нарэшце займеў свой уласны дом. А коласаўцы зрабілі дзецям свой падарунак: падрыхтавалі спектакль "Дзень нараджэння ката Леапольда".

ПРАВААХОЎНЫЯ ОРГАНЫ ГЛЫБОЧЧЫНЫ пазбавілі волі двух грамадзян за ... катаванне дзяцей. Зараз разглядаецца яшчэ адна такая справа.

Грамадскі азвярын цесна звязаны з падзеннем матэрыяльнага ўзроўню жыцця, з беспрабудным п'янствам, з дэградацыяй маральных крытэрыяў.

КРАЯЗНАЎЧАЯ ГАСЦЁЎНЯ пачала працаваць у навапалацкім ПТВ-89 будаўнікоў. Створана яна па ініцыятыве і пад кіраўніцтвам выкладчыцы гісторыі І.Г.Лявонавай гісторыка-краязнаўчым гуртком. Гасцёўню наведваюць ветэраны горада, удзельнікі Вялікай Айчыннай і афганскай войнаў, работнікі культуры і спорту. Цесныя сувязі падтрымліваюць краязнаўцы ПТВ з турыстычным аддзелам Цэнтра пазашкольнага выхавання.

ДЗЕ ЗІМУЕ "СОНЕЙКА"? Можна адказаць дакладна — "Сонейка" зімуе ў Вяркудскай сярэдняй школе Ушацкага раёна. Такое дзіцячае аб'яднанне арганізавала тут старшая піянерважатая Галіна Даўгаполава. Малодшыя класы вывучаюць мінулае роднага краю, знаёмяцца з народнымі промысламі, дапамагаюць ветэранам. "Сонейка" тут, нават зімою, не проста свеціць, але і грэе — душы.

Падрыхтаваў
Уладзімір МІХНО.

ВАЗЬМІЦЕ НА ЗАМЕТКУ

Рыхтуецца "Трампалін"

Навукова-метадычны цэнтр навучальнай кнігі і сродкаў навучання даводзіць да ведама настаўнікаў французскай мовы, што ў адпаведнасці з пагадненнем, якое заключана Міністэрствам адукацыі і навукі і Пасольствам Францыі, у Беларусі прадугледжваецца сумеснае выданне навучальна-метадычнага комплексу па французскай мове "Трампалін", першы ўзровень. Комплекс складаецца з 3 кніг ("Кніга для настаўніка", "Зборнік практыкаванняў", "Кніга для вучня" — падручнік) і адной аўдыёкасеты з запісам навучальнага матэрыялу.

Характэрнай асаблівасцю дапаможніка з'яўляецца яго камунікатыўная, лінгвакраязнаўчая накіраванасць. У ім сабраны цікавыя песні і лічылкі, разнастайны матэрыял па тэмах сям'і, дома, пораў года, святаў. Значнае месца займаюць гульні.

Падручнік складаецца з 5 раздзелаў: часопісаў гумарыстычнага характару, якія ўключаюць у сябе пастаянныя рубрыкі: коміксы, інфа, рэпартаж, гульня, песні і лічылкі, слоўнік.

"Кніга для настаўніка" дае інфармацыю па розных аспектах жыцця Францыі: адміністратыўнае дзяленне, славутасці, святы, сістэма адукацыі. Яна таксама ўключае метадычныя рэкамендацыі, якія дапамогуць настаўніку пры арганізацыі і планаванні ўрокаў.

Комплекс "Трампалін" выйдзе з друку ў студзені 1995 года і можа быць выкарыстаны пры навучанні французскай мове, пачынаючы з 2-га класа першай мадэлі, або 5-га класа другой мадэлі навучання ў базавай агульнаадукацыйнай школе.

Жадаючыя набыць гэты комплекс могуць накіраваць пісьмовыя заяўкі ў навукова-метадычны цэнтр навучальнай кнігі і сродкаў навучання па адрасе: 220013, Мінск, вул.Б.Хмяльніцкага, 3 (пажадана да 15 снежня 1995 года). Даведкі па тэлефоне: 39-32-35.

Ніна КАВАЛЁВА,
метадыст.

НЕ ЎСЁ ТАК І ДРЭННА

ЧАРОЎНЫ ЭКРАН

У Гомелі сярод шырокай педагагічнай ды і бацькоўскай грамадскасці дзіцячы садзік №148 знакаміты менавіта тым, што ва ўмовах крызісу і развалу два гады таму вытворчы гігант "Гомсельмаш" адшукаў магчымасць аснасціць дашкольную ўстанову комплексам камп'ютэраў для дзіцячых гульняў.

Тыя з бацькоў, хто хоць аднойчы наведаўся ў гульневую камп'ютэрную залу, пачынаюць усведамляць, што камп'ютэр — зусім не новая модная цацка, а сучасны сродак, накіраваны на развіццё мыслення і творчых здольнасцяў дзіцяці.

А пачынаецца свет цудоўнага з просценькіх задачак па падліку камп'ютэрных марковак на градках дзядулі Скруджа, складвання цаглінак у сцены доміка для парсючка і загону жабкі ў церам-церамок...

Дзеткі на поўным сур'ёзе лічаць камп'ютэрны экран чароўным, на якім карцінкі рухаюцца і жывуць па жаданні кожнага з іх.

Гаспадыня камп'ютэрнага класа і арганізатар усіх захапляючых гульняў — Святлана Пятроўна Паташанка (былы праграміст у канструктарскім бюро сельгаспрадпрыемства), якая ў вольны ад асноўнай працы час наведвала садок і "забаўляла" дзетак дзеля ўласнай радасці сяброўскіх узаемін з малышамі.

І калі жанчыну звольнілі з КБ па скарачэнні штатаў, яна адразу ж упісалася ў калектыў выхавальнікаў дзіцячага садка. Святлана Пятроўна не толькі выкарыстоўвае гатовыя сцэнарыі гульняў, напоўненых інтэлектуальнымі задачамі, але і сама распрацоўвае казкі і цікавыя гісторыі і выкарыстоўвае іх на карысць маленькіх выхаванцаў.

Аляксандр АМЕЛЬЧАНКА.

У Міністэрстве адукацыі і навукі

Міністр адукацыі і навукі сваім загадам адмяніў пункт 5 загада Міністэрства адукацыі ад 7.02.1994г. № 33 "Аб зацвярджэнні тыпавога Палажэння аб атэстацыі і акрэдытацыі навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь" у частцы правядзення атэстацыі дашкольных устаноў і сярэдніх агульнаадукацыйных школ.

Упраўленням і аддзелам адукацыі аблгаррайвыканкамаў рэкамендавана забяспечыць сістэматычнае інспектаванне работы дзіцячых дашкольных устаноў і агульнаадукацыйных школ.

НЕРЫТАРЫЧНАЕ ПЫТАННЕ

Ці пачуе голас дзіцячага парламента парламент дарослы?

Святочная і хвалюючая атмасфера панавала ў мінулую суботу ў Мінскім гарадскім Палацы дзяцей і моладзі. Тут адбылося пасяджэнне дзіцячага парламента краіны.

На Беларусі зарадзілася новая форма работы з дзецьмі. Год назад па ініцыятыве Беларускага дзіцячага фонду быў створаны дзіцячы парламент, куды ўвайшлі найбольш актыўныя і энергічныя юнакі і дзяўчаты, прадстаўнікі школ і навучальных устаноў з розных куточкаў краіны. Мінуў год. І вось юныя парламентарыі — а гэта сто восемдзесят чалавек — зноў сустрэліся, каб зрабіць справаздачу аб зробленым. А калі не ўсё атрымліваецца, дык разам падумаць — чаму? І як планаваць работу надалей?

— Сёння вас слухае ўся краіна, — скіраваў юных парламентарыяў на дзелавы, рабочы лад прэзідэнт Беларускага дзіцячага фонду, пісьменнік Уладзімір Ліпскі. — Не саромейцеся, гаварыце! Гаварыце пра свае праблемы, пра сваё жыццё і пра тое, як бы вам хацелася яго змяніць. Вам прадстаіць вялікая праца душы.

У вачах дзяцей свяціліся агеньчыкі. Агеньчыкі надзеі і дарослых, перакананасці, упэўненасці, веры. Сабралася дзіцячая арганізацыя краіны ў мініяцюры, і хочацца спадзявацца, што сярод іх — будучыя дэпутаты, міністры, кіраўнікі новай, незалежнай Беларусі. Цудоўна, што паслухаць юных парламентарыяў прыйшлі прадстаўнікі дзяржаўных структур і ведамстваў. І многім з іх прыйшлося чырванець, было над чым задумацца, слухаючы выступленні юнакоў і дзяўчат. Па сутнасці яны гаварылі пра наша з вамі жыццё, такое неспакойнае і нестабільнае, аб праблемах, якія павінны вырашаць мы — дарослыя.

Што такое дзяцінства? Гэта ўменне радавацца! Пакуль жа ад нашага жыцця радасці мала. Гэтая думка лейтматывам гучала амаль у кожным выступленні. Сярод мноства праблем нашага грамадства, канстатавалі юныя парламентарыі, самыя балючыя і патрабуючыя неадкладнага вырашэння — праблемы дзяцінства. "Абарона правоў дзіцяці: праблемы, перспектывы, рэальнасць" — так была акрэслена абвестка дня.

— Мы робім усё, што ў нашых сілах, — гаварыў прэзідэнт дзіцячага парламента, навучэнец педагагічнага вучылішча №2 Сяргей Козел. — Вельмі актыўна прайшла акцыя "Нашы сэрцы — хворым дзецям", у ходзе якой аказвалася дапамога хворым дзецям і дзецям, пакрыўджаным лёсам.

Лічу, што набыла пэўны сэнс акцыя "Бацькоўскі сход". Мы ўзнялі пытанне аб ролі няўрадавых арганізацый у вырашэнні праблем дзяцінства. Пра іх мы пісалі пісьмы ў міністэрствы і ведамствы. З 29 допісаў атрымалі толькі 15 адказаў, і сярод іх нямала адпісак. Хаця ёсць адказы грунтоўныя і сур'ёзныя. Вельмі б хацелася, каб да дзіцячага парламента дарослыя ставіліся больш адказна.

Будзем шчырымі: амаль кожнае выступленне было адрасавана Міністэрству адукацыі і навукі, у асноўным уздымаліся праблемы адукацыі. Цяжка стала вучыцца. Па многіх прадметах няма падручнікаў. Дайце школе больш грошай! У настаўнікаў — сімвалічная заработная плата! Тых ведаў, якія мы атрымліваем у школе, сёння ўжо недастаткова. Чаму ўсё такое дарагое?

Мы жывем у суверэннай дзяржаве, гаварылі юнакі і дзяўчаты, але на справе гэтага не адчуваем. Чаму ў кніжных крамах мала кніг на роднай мове, яны завалены замежным "шырпатрэбам"? Чаму ў кінатэатрах і па тэлебачанні дэманструюць толькі замежныя фільмы, якія часам сорамна глядзець не толькі дзецям, але і дарослым? Сёння мы мала гаворым пра нашу культуру, выхаванне. Ад тых баевікоў і фільмаў жахаў, якія нам прапануюць, нашы душы становяцца пустымі, не лепшымі, а наадварот — жорсткімі. Расце дзіцячая злачыннасць. Чаму не ўсе выпускнікі могуць працаўладкавацца? Значыць, недасканалая юрыдычная аснова Закона аб правах дзіцяці?

Праблему дзяцей і моладзі свайго горада ўзняла сямікласніца са Смаргоні. За апошнія 5 гадоў, падкрэсліла яна, насельніцтва горада ўзрасло з 15 да 40 тысяч. Усе школы перагружаны, працуюць у тры змены. Вучням няма дзе бавіць свой вольны час. Адзіная пазашкольная дзіцячая ўстанова — цэнтр дзіцячай творчасці — туліцца ў сямі пакойчыках на ўскрайку горада. А камерцыйныя структуры будуюць свае палацы ў цэнтры. Улады ім дазваляюць! Дык аб якіх правах дзіцяці можа ісці гаворка?

Дзіцячы парламент дзейнічае — думае, прапануе, просіць, патрабуе. Ці пачуе яго голас парламент дарослы?

Святлана БЕНЬ.

НГ-іНФАРМ

ШТО, ДЗЕ, КАЛІ

Камітэт па аўтарскіх і сумежных правах Міністэрства адукацыі і навукі

4—8 снежня сумесна з Расійскім аўтарскім таварыствам і аўтарска-прававымі арганізацыямі СНД пры ўдзеле ЮНЕСКО будзе прымаць удзел у канферэнцыі па выпрацоўцы метадаў барацьбы з "пірацтвам" і па пытаннях аховы аўтарскіх правоў (Масква).

5—9 снежня ў Жэневе ўдзельнічае ў працы канферэнцыі па Бернскай Канвенцыі для выпрацоўкі пратакола аб змесце канвенцыі.

14—19 снежня прымае ўдзел у рабоце Рымскай Канвенцыі па ахове правоў выканаўцаў твораў мастацтва і ахове правоў вытворцаў фанаграм (Жэнева).

Міністэрства адукацыі і навукі, Міністэрства культуры і друку, Навукова-метадычны цэнтр навучальнай кнігі і сродкаў навучання разам з Біржавым саюзам нямецкага кніжнага гандлю з 5 па 8 снежня 1994 г. праводзіць семінар на тэму "Маркетынг і менеджмент у выдавецкай дзейнасці". Асноўная мэта — арганізацыя і выданне навучальнай і спецыяльнай літаратуры.

Семінар адбудзецца ў памяшканні Міжнароднага Адукацыйнага цэнтра па адрасе: Мінск, пр.Газеты "Праўда", 11.

Камітэт па стандартызацыі, метралогіі і сертыфікацыі Міністэрства адукацыі і навукі 8—9 снежня пад эгідай Еўрапейскага Камітэта ААН на базе Рэспубліканскага культурна-асветніцкага цэнтра (вул.Кастрычніцкая, 5) праводзіць канферэнцыю "Сертыфікацыя і акрэдытацыя". У ёй возьмуць удзел спецыялісты з ЗША, Францыі, ЕК ААН.

13—16 снежня ўпраўленне ВНУ і педадукацыі на базе мастацка-графічнага факультэта Віцебскага педагагічнага інстытута праводзіць Рэспубліканскую алімпіяду навучэнцаў педагагічных каледжаў і вучылішчаў па выяўленчым мастацтве.

6 снежня ўпраўленне дашкольнага выхавання праводзіць выніковую рэспубліканскую нараду з арганізатарамі па дашкольным выхаванні абласных упраўленняў адукацыі і прадстаўнікамі падведамасных рэспубліканскіх арганізацый.

Упраўленне арганізацыі і каардынацыі выхаваўчай работы

З 27 лістапада па 2 снежня праводзіць у ВДНГ міжнародную выставу-продаж калядных сувеніраў.

14—16 снежня прымае ўдзел у міжнароднай выставе "Тавары і паслугі для дзяцей" (Экалагічны цэнтр).

20 снежня на базе Экалагічнага цэнтра арганізуе гарадскі семінар класных кіраўнікоў і настаўнікаў біялогіі.

20 снежня ў Цэнтры дзіцячага турызму праводзіць пасяджэнне цэнтральнай рады ўсебеларускай турысцка-краязнаўчай экспедыцыі "Наш край".

Камітэт па справах моладзі

14 снежня ў Інфармацыйна-культурным цэнтры адбудзецца Рэспубліканскі семінар "Праблемы і перспектывы развіцця МЖК".

14—15 снежня ў Палацы культуры чыгуначнікаў пройдзе фестываль мастацкай творчасці дзяцей-інвалідаў і маладых інвалідаў.

20—21 снежня ў Гродне праводзіцца Рэспубліканскі семінар "Вопыт работы Гродзенскай вобласці па рэалізацыі дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі".

23 снежня пры ўдзеле Асацыяцыі "Моладзь супраць злачыннасці" ў клубе імя Дзяржынскага адбудзецца нарада па пытаннях прафілактыкі злачыннасці сярод непаўналетніх.

25 снежня ў ДК тонкасуконнага камбіната імя Кісялёва пройдзе заключны этап Рэспубліканскага фестывалю патрыятычнай песні "З полымя Афганістана".

29 снежня разам з Фондам "Мы — дзецям" арганізуецца Рэспубліканская Навагодняя ёлка "Дзеці ў гасцях у Прэзідэнта".

Міжнародныя канферэнцыі, чытанні

1 снежня ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце пройдуць Багданаўскія чытанні.

5—7 снежня ў Віцебскім дзяржаўным педагагічным інстытуце адбудзецца навуковая канферэнцыя "Беларуска-руска-польскае супастаўляльнае мовазнаўства і літаратуразнаўства".

14—15 снежня ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце пройдуць 5 міжнародныя чытанні, прысвечаныя дзейнасці і спадчыне акадэміка Я.Карскага.

Рэспубліканскія канферэнцыі

6—7 снежня ў Рэспубліканскім інстытуце вышэйшай школы і гуманітарнай адукацыі адбудзецца навуковая канферэнцыя "Метадычныя інавацыі ў выкладанні сацыяльна-гуманітарных навук".

7—8 снежня ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце пройдзе навуковая канферэнцыя "Праблемы бесперапыннай педагагічнай адукацыі".

14—15 снежня ў Віцебскім дзяржаўным педагагічным інстытуце адбудзецца навуковая канферэнцыя "Роля сацыяльна-гуманітарных дысцыплін у фарміраванні каштоўнасных арыентацый будучых настаўнікаў".

20—21 снежня ў Беларускім дзяржаўным эканамічным універсітэце пройдзе навуковая канферэнцыя "Эканамічная тэорыя пераходнага перыяду".

У Інстытуце павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых кадраў і спецыялістаў адукацыі:

5—17 снежня факультэт кіруючых работнікаў і спецыялістаў пазашкольных устаноў і выхавання праводзіць курсы кіраўнікоў драматычных калектываў, самадзейных тэатраў "Актуальныя праблемы станаўлення і развіцця тэатральных калектываў". Заняткі будуць праводзіць спецыялісты Акадэміі мастацтваў, кіраўнікі прафесійных і самадзейных драматычных калектываў. Слухачы курсаў стануць удзельнікамі практыкумаў, творчых лабараторый, ім будзе дадзена магчымасць пазнаёміцца з вопытам работы драматычных калектываў у школах і пазашкольных установах, набыць рэпертуарныя зборнікі.

СУСТРЭЧЫ НА ГОМЕЛЬШЧЫНЕ

З 29 лістапада па 1 снежня міністр адукацыі і навукі Васіль Стражаў пабываў у Гомельскай вобласці, дзе наведаў забруджаныя радыяцыяй раёны — Нараўлянскі і Рагачоўскі. Ён азнаёміўся з працай і праблемамі навучальных і дашкольных устаноў, сустрэўся з работнікамі адукацыі і меў з імі шчырыя гутаркі.

АСЯРОДКІ БЕЛАРУШЧЫНЫ

НАМ ЗАСТАЛАСЯ СПАДЧЫНА

У Цэнтры дзіцячай творчасці горада Крупкі Мінскай вобласці дзейнічае 47 гурткоў, якія наведваюць больш як паўтысячы школьнікаў. Кіраўнікі амаль усіх гурткоў у сваёй выхаваўчай рабоце надаюць вялікую ўвагу нацыянальнаму Адраджэнню.

Так, у адным з самых папулярных гурткоў "Юнкар", якім кіруе Г.Р.Кошалева, дзеці не толькі збіраюць фальклорныя песні і танцы тутэйшай мясцовасці, але і нядрэнна самі іх выконваюць. Гуртkоўцы з "Юнкара" афармляюць альманах "Спадчына" і пішуць летапіс Крупшчыны. Для яго напісання юныя карэспандэнты звязваліся з нацыянальным архівам і атрымалі цікавыя звесткі пра знакамітых землякоў.

У гуртках мастацка-прыкладной творчасці шмат дзяцей рознага ўзросту спасцігаюць азы майстэрства беларускай нацыянальнай вышыўкі, вязання, пляцення з саломкі. Лепшыя работы гуртkоўцаў дэманстраваліся на абласной выставе "Гульні і цацкі", што праходзіла ў Маладзечне. На занятках у гэтых гуртках і ў гуртку "Роспіс па дрэве", дзе кіраўнік Т.В.Грамянкова, дзеці маюць магчымасць адчуць прыгажосць навакольнага асяроддзя і пазнаёміцца з каштоўнасцямі беларускай нацыянальнай культуры.

Юныя модніцы з гуртка крою і шыцця таксама неаднаразова дэманстравалі сваё майстэрства на паказе сучасных мадэляў беларускага нацыянальнага адзення і мелі поспех у мясцовых гледачоў.

У Цэнтры дзіцячай творчасці паспяхова працуе штаб міласэрнасці, падлеткі падрыхтавалі спісы адзінокіх і састарэлых людзей, якім патрэбна дапамога. Тут арганізуюцца тыдні міласэрнасці, калі дзеці кожнага гуртка займаюцца гэтай патрэбнай справай.

Сярод мерапрыемстваў, прысвечаных 50-годдзю Вялікай Перамогі, плануецца правесці месячнік міласэрнасці. А гэта сустрэчы з былымі ўдзельнікамі вайны, падрыхтоўка для іх падарункаў і сувеніраў. Удзельнікі мастацкай самадзейнасці рыхтуюць цэлую канцэртную праграму "Франтавікі, надзеньце ордэны". Не засталіся па-за ўвагай штаба і дзеці-інваліды. Гуртkоўцы цэнтра наведваюць іх дома, дораць ім падарункі, зробленыя сваімі рукамі, і па магчымасці прыцягваюць да заняткаў у гуртках.

Педагагічны калектыў Цэнтра пад кіраўніцтвам дырэктара Кацярыны Іванаўны Паляковай робіць усё, каб стварыць спрыяльныя ўмовы для развіцця здольнасцяў і творчасці дзяцей, выхаваць іх нацыянальна свядомымі людзьмі, сапраўднымі патрыётамі радзімы.

Эдуард ЭЛЬКСІН.

Фота аўтара.

У ДАПАМОГУ НАСТАЎНІКУ І ВУЧНЮ

Сусветная гісторыя

7 КЛАС

ЗАХОДНЕЕЎРАПЕЙСКАЯ ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА Ў XVI—XVIII стст.

§18. ЛІТАРАТУРА XVI—XVIII стст.

Духоўнае панаванне царквы было канчаткова падарвана літаратурай эпохі Адраджэння. Першынство было прызнана за чалавечым розумам, вопытам, а не рэлігіяй. У літаратурных творах таго часу чалавек паўстаў як асоба, якая імкнецца да гармоніі з навакольным светам. Гэта новая літаратура спачатку ўзнікла ў Італіі, Францыі, Германіі, пазней у Англіі і Іспаніі.

XVII ст. у гісторыі культуры стала сувязным звяном паміж эпохай Адраджэння і векам Асветы. Гэта быў час устанаўлення абсалютных манархій, пераадолення феадальнай раздробленасці і фарміравання нацыянальнай самасвядомасці. Для абсалютнай большасці народа гэта быў перыяд неўтаймаванай манархічнай улады і дэспатызму, пагарджання чалавечай годнасці. Самыя складаныя працэсы грамадскага жыцця, а таксама спробы абараніць і ўзняць чалавечую асобу вельмі яскрава адлюстраваны ў творчасці Сервантэса, Шэкспіра, Рабле, імёны якіх увайшлі ў скарбніцу сусветнай культуры.

Мігель дэ Сервантэс Сааведра (1547—1616) паходзіў з беднага дваранскага роду. Яго дзяцінства прайшло ў нястачы і пошуках сродкаў на існаванне. Пасля заканчэння іезуіцкай школы ў Мадрыдзе ён служыў у папскага пасла, потым у іспанскай арміі, якая знаходзілая ў Італіі. Тут ён пазнаёміўся з гуманістычнай культурай. Сервантэс быў паранены ў марской бітве ў 1570 г., стаў інвалідам, а потым на працягу пяці гадоў знаходзіўся ў Алжыры, трапіўшы ў палон да піратаў.

Дзяржаўная служба па забеспячэнню арміі, а таксама збору падаткаў у правінцыі прынесла яму шмат непрыемнасцей і скончылася турмой. Тут ён стварае першую частку сваёй славутай кнігі "Хітрамудры ідальга Дон Кіхот Ламанчскі". Галоўным героем пісьменнік зрабіў беднага двараніна з Ламанчы, які, начытаўшыся раманаў, уявіў, што свет мае вялікую патрэбу ў вандроўных рыцарах і вырашыў стаць "рыцарам журботнага вобраза".

На ўбогай клячы Расінанце ў самаробных даспехах ён адпраўляецца на пошукі славы і прыгод, хоча аднавіць справядлівасць, абараніць слабых. Трагедыя Дон Кіхота ў тым, што яго ідэалы і мары навеяны кнігамі і не маюць нічога агульнага з рэчаіснасцю.

Адпраўляючыся на подзвігі, Дон Кіхот бярэ з сабой збраяносца — хітраватага селяніна Санча Панса. Практычна ўвесь раман — гэта своеасаблівы дыялог рыцара і яго збраяносца аб жыцці, спрэчка ўзнёслай гуманістычнай думкі з простай народнай мудрасцю. Аднак Санча Панса таксама заслухваецца расказамі свайго гаспадара пра розныя краіны і народы і нават пачынае верыць яго фантазіі, што чарада авечак — гэта армія рыцараў. У асноўнае апавяданне пра прыгоды Дон Кіхота ўстаўлена мноства гісторый і расказаў пра навакольную рэчаіснасць і яе норавы. Сёння мы ўжываем тэрмін "донкіхоцтва" ў сэнсе неадпаведнасці паміж выдуманым светам і рэчаіснасцю, паміж добрымі намерамі і іх дрэннымі вынікамі.

Франсуа Рабле (1490/95—1553) нарадзіўся ў сям'і адваката ў Брэтані. Пасля знаходжання ў манастырах Рабле накіраваўся ва універсітэт Манпелье для вывучэння медыцыны. Адтуль ён дасылае ўзнёслае пасланне Эразму Ратэрдамскаму. Рабле вывучыў лацінскую, грэчаскую, англійскую, нямецкую, італьянскую, іспанскую, арабскую і іншыя мовы. У 1537 г. ён атрымаў званне доктара медыцыны. Рабле шмат зрабіў для распаўсюджвання медыцынскіх ведаў.

У горадзе Ліёне былі надрукаваны першыя часткі яго славутай кнігі "Гарганцюа і Пантагруэль". У 1532 г. на ліёнскім кірмашы з'явілася безыменная хроніка пра волата Гарганцюа, і Рабле вырашыў не толькі літаратурна пераказаць народную легенду, але і напісаць да яе працяг. Героі кнігі Рабле добрыя і мудрыя волаты, вялікія абжоры і летуценнікі. Яны нібы асмейваюць сярэдневяковы аскетызм і прадпісанні ад устрымання зямных даброт. Кніга Рабле востра крытыкуе сярэдневяковую сістэму абалваньвання чалавека з дапамогаю ўбівання нікому непатрэбных азбучных ісцін, сярэдневяковую навуку, судаводства і права. Францыя Рабле прапануе людзям жыць паўнацэнным жыццём, вучыцца, пастаянна шукаць ісціну, якая і прывядзе да шчасця тут, на зямлі.

Славуты французскі казачнік Шарль Перо (1628—1703) нарадзіўся ў сям'і чыноўніка і сам потым стаў каралеўскім чыноўнікам, юрыстам і членам Акадэміі. Сапраўдная слава прыйшла да яго, калі выйшаў зборнік "Казкі матулі Гускі, або Гісторыі і казкі былых часоў з павучаннямі", які быў выдадзены пад імем яго сына Дарманкура ў 1697 г. У гэтых казках ёсць і павучанні, і мараль. Героямі іх з'яўляюцца простыя людзі, смелыя, знаходлівыя, маральна прыгожыя.

У вядомай казцы "Сіняя барада" прататыпам злога героя з'явіўся радавіты маршал Жыль дэ Рэ, удзельнік Стогадовай вайны, які пазней быў асуджаны да спалення на кастры за свае ліхадзействы. Шарль Перо напісаў такія славутыя казкі, як "Спячая прыгажуня", "Аслiная скура", "Рыке-з-чубком", "Пацешныя жаданні" і іншыя. У сваіх казках, напісаных у народных традыцыях, ён уславіў цвярозы розум, прастату і немудрагелістасць.

Найярчэйшым прадстаўніком эпохі Адраджэння і гуманізму быў англічанін Вільям Шэкспір (1564—1616). Яго творчасць адлюстравала той нацыянальны ўздым, што перажывала Англія, якая перамагла іспанскую Армаду і паступова ператварылася ў вялікую еўрапейскую дзяржаву, уладарку мораў.

Бацька Шэкспіра быў рамеснікам і купцом. Калі Шэкспіру споўнілася дваццаць гадоў, ён адправіўся ў Лондан і пачаў зарабляць на жыццё ў тэатры. Ён напісаў шмат п'ес і санетаў. Але сусветную славу яму прынеслі вялікія трагедыі. З 1601 па 1608 г. ён напісаў "Гамлет", "Кароль Лір", "Магбет" і "Атэла". У сваіх творах Шэкспір адлюстроўвае сутыкненне ідэалаў Адраджэння з бязлітаснай рэчаіснасцю. Тэатр, у якім працаваў Шэкспір і дзе ішлі яго п'есы, быў заўсёды перапоўнены. Простыя лонданцы бачылі ў п'есах і трагедыях Шэкспіра барацьбу пачуццяў сучаснага ім свету, Англіі і асабістага жыцця.

Значны ўплыў на еўрапейскую літаратуру XVI—XVII стст. зрабілі творы фальклору, народныя кнігі. На вялікіх тэрыторыях германскіх земляў атрымалі распаўсюджанне так званыя шванкі, — маленькія замалёўкі, анекдоты. Яны мелі то вельмі вясёлы, то вельмі сур'ёзны характар і заўсёды служылі павучальным мэтам. Так, у адной з іх "пра аднаго вучонага і яго падбіты футрам кафтан" гаворыцца:

Вучоны, мудры чалавек
І ў адзенні — сціплы;
Таму ты галаву сваю
Схіляй заўжды прад розумам.

У шванках выкрываліся крывадушша, прагнасць і разбэшчанасць каталіцкіх святароў і свяшчэннаслужыцеляў, а таксама багацеі, што рабавалі беднякоў. Рэфармацыя, што пачалася ў 1517 г., і Вялікая сялянская вайна, што адбылася ўслед за ёю, выклікалі ў літаратуры жорсткія спрэчкі католікаў і пратэстантаў. У шванках гэтага перыяду праціўнікі называюць адзін аднаго антыхрыстамі. Але ўжо к сярэдзіне XVI ст. зноў з'яўляюцца шматлікія зборнікі вясёлых шванак. Многія з іх былі звернуты да вясёлых шкаляроў, да вандроўнікаў з мэтай іх забаўлення, а таксама да стражнікаў, што нясуць начны дазор, каб не заснулі.

Аўтары шванак часта выступаюць за ўмацаванне адзінства Германіі і спыненне міжусобных войнаў. Адначасова са шванкамі ў Германіі распаўсюджваецца бюргерскі раман, у якім апяваюцца дабрачыннасці простага гараджаніна, выкрываюцца заганы і прымхі феадальнага свету.

Значнай з'явай літаратуры Германіі эпохі Адраджэння сталі так званыя народныя кнігі. Асаблівай прывабнасцю вылучаліся кнігі жартоўнага характару. Самай вядомай з іх была кніга пра спрытнага чаляднiка Ціля Уленшпігеля, які прычыняў мноства непрыемнасцяў скупому і бессардэчнаму гаспадару.

Вялікай папулярнасцю ў Германіі карысталася легенда пра доктара Фауста. Многія лічаць, што ў яе аснове ляжаць сапраўдныя падзеі. У Германіі ў першай палове XVIст. жыў чарнакніжнік і вядзьмар Іаган Фауст. Ён выхваляўся сваім уменнем лячыць любыя хваробы і сцвярджаў, што толькі яму імператар Карл V абавязаны сваімі перамогамі. У 1587 г. была надрукавана народная кніга пад загалоўкам "Гісторыя пра доктара Іагана Фауста, вядомага чарадзея і чарнакніжніка". З дапамогай чорта Мефістофеля Фауст даведаўся шмат аб прыродзе і нябесных сілах, а таксама змог вандраваць нябачным. Ён наведаў Рым і папскі палац, дзе яго ўразіла раскоша, абжорства і ўсялякія заганы прыдворных св.айца.

Кніга пра доктара Фауста адыграла выдатную ролю ў сусветнай літаратуры. Ужо неўзабаве, пасля выхаду ў свет, яна была перакладзена на англійскую мову. Па гэтай кнізе было напісана мноства драматычных твораў. Самым значным увасабленнем гэтага вобраза стаў твор Іагана Вольфганга Гётэ.

Літаратурныя творы XV—XVIII стст. адлюстравалі вялікі духоўны ўздым і вострае адчуванне несправядлівасці новых грамадскіх адносін і мары пра лепшае жыццё, вартае чалавека.

1. Якія славутыя літаратурныя творы XVI—XVII стст. вы ведаеце? 2. Вобраз якога героя адлюстраваны ў рамане Сервантэса "Дон Кіхот"? 3. Раскажыце пра французскага пісьменніка-гуманіста Францыя Рабле і яго славутую кнігу. 4. Каго з вялікіх казачнікаў гэтага часу вы ведаеце? 5. Якія драматычныя творы прынеслі сусветную славу Вільяму Шэкспіру? 6. Каго высмейваюць нямецкія шванкі?

Аўтар Н.Р.КОШАЛЕВА.

ПІСЬМЫ НАШЫХ ЧЫТАЧОЎ

ДАЎНО ХАЧУ СКАЗАЦЬ

Чаму я зайздрошчу замежным студэнтам

Як кожная маці, з цікавасцю назіраю, як выхоўваюцца мае дзеці. Адна ўжо студэнтка-першакурсніца, другая — школьніца. Захацелася падзяліцца некаторымі думкамі пра добра знаёмае і схаванае ад нас адначасова. Гэта ўлада, адносіны да яе атрыбутаў, сімвалаў. Прасцей кажучы: дзеці, падлеткі і паняцце дзяржаўнасці.

Цікавіць мяне гэта праблема яшчэ і таму, што не магу ў нашых магазінах купіць Дэкларацыю ААН "Правы дзіцяці". А хочацца ж і сябе, і сваіх дзяцей суадносіць з агульначалавечымі працэсамі, што адбываюцца ў розных краінах. Не ведаю, як вы, паважаны чытач, а я часам заўважаю да крыўды абсалютную недасведчанасць нашых падлеткаў у сучаснай палітыцы ў краіне. Даходзіць да смешнага. Часам студэнт блытае нават прэм'ер-міністра і прэзідэнта. І яшчэ заўважаю, што, акрамя абыякавых адносін да праграм урада, да праграм прэзідэнта, яго ных указаў, і школьнік, і студэнт часта проста заведама іранічна і нават цынічна ставяцца да высокай улады, да кіраўніцтва краіны, ды, урэшце, і да нас, педагогаў.

Прызнаюся, да сённяшніх дзён я не надта цікавілася сутнасцю іх апатыі, але ўсё часцей думаю: адкуль гэтая апатыя паходзіць, дзе яе карані, чаму ніхто не даводзіць да падлетка, юнака думку аб павазе да герба, сцяга, да партрэта свайго прэзідэнта? Мажліва, выкладчыкі, настаўнікі зноў чакаюць рэкамендацый зверху, альбо страшацца адраджэння чарговага культу, якім так нас палохаюць газеты?..

Але згадзіцеся: жыць у вакууме, застаючыся напаўграмадзянінам — сумная доля, бо з новым пакаленнем, якое не жадае разумець, што ёсць сапраўдная дэмакратыя, што ёсць пачуццё ўласнай годнасці беларуса, не збудаваць моцнай прававой дзяржавы. Успамінаю сябе школьніцай, студэнткай... Не, не ганарыліся мы сваім сцягам (у тым ліку і беларускім), не ведалі сімвалаў, герба, не вучыліся спяваць да канца гімн краіны.

Сустракаюся з замежнымі студэнтамі і... зайздрошчу ім. У адрозненне ад нашых, як яны паважна ставяцца да свайго караля, каралевы, прэзідэнта! Ведаюць гісторыю герба, сцяга сваёй краіны. Нашы дзеці, такое маё адчуванне, па-ранейшаму выхоўваюцца манкуртамі, для якіх дастаткова "родословной Чебурашки". Вось таму і раюся з вамі... Калі мы жывем у суверэннай, прававой дзяржаве, нехта ж павінен турбавацца пра азы палітычнай, духоўнай будучыні грамадзяніна! Заўважаю, што і маёй школьніцы не прывіваюць павагі, любові да герба, сцяга Беларусі. Ад дачкі я ніколі не чула просьбы: "Купі, мама, маленькі наш сцяжок". І ў той жа час не было практычна ніводнага фільма, дзе не свяціўся б амерыканскі флаг — ён віднеецца на ўсіх каналах тэлевізара. Ніколі не чула я ад дзяцей: "А чым займаецца наш прэзідэнт? За што ён адказвае?" Відаць, няма цікавасці ў іх, як і ў настаўнікаў да першага з грамадзян, носьбіта нашага суверэнітэту. А гэта не проста цікаўнасць, гэта палітыка.

Лічу, што галоўныя функцыі кіраўніка дзяржавы дзеці абавязаны ведаць у сярэдніх класах. І не варта страшыцца нараджэння культу. Ёсць у свеце прыклады, калі дзяржавы выпрацоўвалі рытуалы адносін улады і дзіцяці. І добра, калі дзеці пішуць свайму прэзідэнту. Толькі не трэба з гэтага рабіць узор для малявання. І не ў лістах "соль", а ў тым, што яны адчуваюць кіраўніка дзяржавы не абстрактным чалавекам, а сваім прэзідэнтам, падкрэсліваю — сваім, якога абралі дэмакратычным шляхам. Не варта здзіўляцца, што нашы дзеці вырастаюць не толькі абыякавымі да ўсяго, але скептычна адносяцца і да мінуўшчыны, якую не ведаюць і не хочуць разумець.

Не толькі голад павінен абуджаць людзей да актыўнага ўдзелу ў лёсе сваёй краіны. Балець мусіць сэрца за народ, за краіну. Духоўнасць без любові да свайго, да гісторыі, без павагі да выбару народа — палова, чвэрць духоўнасці. Вось чаму я вырашыла вынесці на ваш суд, чытач, свае трохі сумбурныя назіранні, запрашаючы да размовы.

Наша нацыянальная ідэя, даступная вучням, нашымі вучонымі не распрацавана, але ж з нечага пачынаць трэба, бо гэтае пачуццё дзяржаўнасці інакш як пачуццём і не назавеш. А кожнае пачуццё, як вядома, патрабуе ўвагі і мусіць быць, як кажуць, запатрабавана.

Таццяна СІЛАКОВА,
метадыст Рэспубліканскага цэнтра эстэтычнага выхавання дзяцей.

РОСПАЧ

З нас смяюцца...

Дапускаю, што, мажліва, знойдуцца людзі, якія скажуць ці падумаюць, што тэхнічка і голасу не мае, не павінна гаварыць і слова ў абарону сваёй прафесійнай годнасці. Маўляў, работа "не тая".

Прабачце, хаця і тэхнічка, але маю гонар. І не магу пагадзіцца з тым, як абыходзяцца са мною і тысячамі маіх калег.

Што тычыцца работы, то яе ў нас хапае, бо школа — не кантора, у якой прыбіраюць адзін раз пасля рабочага дня. Мы мыем падлогу па два разы на дзень. Дзеці ж ёсць дзеці.

А як дзяржава аплачвае нашу працу? У лістападзе нам устанавілі аклад — 36 тысяч. Гэта кілаграм не самай лепшай каўбасы. Пенсіянеры зараз атрымоўваюць па 70 тысяч і смяюцца з нас, бо ў нас жа яшчэ і дзеці, якіх карміць трэба. А чым іх карміць? У мяне ні кабанчыка, ні кароўкі, усё трэба купіць.

Праца наша губляе ўсялякі сэнс, яе аплата не нясе элементарнай умовы, як кажуць медыкі, фізіялагічнага выжывання.

Хто абароніць нас?

Алена РАГОЎСКАЯ,
прыбіральшчыца школы №3 г/п Акцябрскі Гомельскай вобласці.

ПАДТРЫМЛІВАЮ

Настаўнік — не толькі ў школе

Добры дзень, паважаная рэдакцыя "Настаўніцкай газеты"! З радасцю чытаю Вашу газету, але лічу, што педагогіка павінна быць рознай. Напрыклад, да школы вучня альбо вучаніцу даглядаюць бацька і маці, дзядуля і бабуля, якія і выступаюць у ролі настаўнікаў.

У школе настаўнікі і настаўніцы працягваюць гэту справу. Гэта школьная педагогіка. У розных фірмах, калгасах і саўгасах пачынаецца больш складаная працоўная педагогіка.

Калі вучань непаслухмяны, то яго выхоўвае міліцэйская педагогіка. Потым у арміі ён сутыкаецца з армейскай педагогікай. А потым і сам, уступаючы ў шлюб з каханай дзяўчынай, уступае ў кантакт з грамадствам таксама як настаўнік.

Таму я падтрымліваю ідэю аб больш дэталёвым разглядзе вучня ў новым аспекце педагогікі. Я за тое, каб усе разумелі, што грамадзяніна краіны Беларусь выхоўвае народ, настаўніцтва, міліцыя, армія, працоўны калектыў. І раней было так. Таму паняцце "настаўнік" — гэта не толькі настаўнік у школе.

В.ШОЛКАВІЧ.
Жыткавіцкі раён, в.Лудзяневічы.

Рыгор Іванавіч, барометр упаў...

$P = 10^5$ Па

Будзе бура, Піліповіч!

Малюнак Леаніда РАЗЛАДАВА.

НЕ МАГУ ПАГАДЗІЦЦА

СУМНАЕ ПАДСУМАВАННЕ

У верасні ў друку апублікаваны "Высновы Дзяржаўнай камісіі па ўдакладненні правапісу беларускай літаратурнай мовы" ("Настаўніцкая газета" за 17.09.1994 г.).

Якія ж вынікі яе "працяглай і нялёгкай працы"? Перш чым паведаміць пра іх, камісія вырашыла пазнаёміць грамадскасць з тымі праблемамі, якія павінны развязаць спецыялісты-мовазнаўцы: "Існуе неабходнасць у развіцці слоўніка літаратурнай мовы... у даследаванні і распрацоўцы яе граматычнага ладу... у выпрацоўцы арфаэпічных нормаў... у пераглядзе правапісу..."

Можна было б доўга не спыняцца на гэтым не абавязковым для масавага чытача пераліку навуковых задач. Але вельмі насцярожвае сцвярджэнне: "Існуе неабходнасць у выпрацоўцы арфаэпічных нормаў". Тут ужо штосьці новае. Як вядома, нормы і правілы літаратурнага вымаўлення даволі грунтоўна распрацаваны (даследаванні М. Бірылы, Ф. Янкоўскага, А. Падлужнага), яны знайшлі адлюстраванне ў "Слоўніку беларускай мовы" (1987) пад рэдакцыяй акадэміка М. Бірылы. Названы слоўнік з'яўляецца даведнікам па арфаграфіі, арфаэпіі, акцэнтуацыі і словазмяненні. У ім вырашаецца задача паказаць узорнае літаратурнае вымаўленне па магчымасці найбольшай колькасці слоў. У прыватнасці, абазначана асіміляцыйная мяккасць зычных: *асьвістаць, зьява, асіньнік, касьсё, хлусьня, прысьпічыць, прызьбе.*

Што ж разумець тады пад выразам "выпрацоўка арфаэпічных нормаў"? Адыход ад прынятых і ўсталяваных у маўленчай практыцы правілаў? Падумаць так ёсць падставы. Не змаглі ж члены камісіі дасягнуць "адзінства... у адносінах ужывання мяккага знака на пісьме..." Значыць, не ўсе ў камісіі заклапочаны тым, каб захаваць адметную рысу беларускай фанетыкі — асіміляцыйную мяккасць зычных гукаў.

Існуе рэальная пагроза перагляду нормаў літаратурнай мовы. У газеце "Навіны Акадэміі навук Беларусі" (9.09.1994) паведамляецца пра падрыхтоўку "трэцяй новай "Граматыкі беларускай мовы". Як адзначае рэдактар працы А. Падлужны, яна (новая граматыка) "не апісальнага тыпу ўсіх магчымых граматычных нормаў і правіл, а найбольш распаўсюджаных і зручных для ўжывання". Такія крытэрыі вызначэння (выбару?) нормы выклікаюць заўвагі. Часам большую пашыранасць мае нарматыўны варыянт з тымі ці іншымі парушэннямі законаў беларускай мовы. Як прыклад, згадаем словы *светасігнал, язычаства, абслугоўваючы* (прыметнік), што ўжываліся не адно дзесяцігоддзе ў літаратурнай мове, а потым выцесніліся словамі *святлосігнал, язычніцтва, абслуговы, абслугоўчы.* А што значыць "зручны для ўжывання?" Тым, каму беларуская мова не родная, нязвыклая, зручнейшымі, відаць, будуць формы, агульныя з рускай мовай, напрыклад, формы назоўнікаў роднага склону множнага ліку з нулявым канчаткам: пяць партызан, сучасных норм, новых кафедр, істотных рыс.

Звернемся, аднак, да непасрэднага аб'екта пільнай увагі камісіі — праблемы ўдасканалення беларускага правапісу. Камісія прызнае, што "беларускі правапіс вельмі ўжо недасканалы". Сапраўды, у ім нямала недарэчнага. Напрыклад, трэба пісаць: *дзень—дзянёк, дзеці—дзяціны, але нельга: дзесяць—дзясяты, сем—сямнаццаць.*

Як быць у такой сітуацыі? Напэўна ж трэба імкнуцца дасканаліць правілы арфаграфіі. Але камісія, спаслаўшыся на грамадскую думку, палічыла, што ў цяперашніх абставінах гэтае "мовазнаўчае мерапрыемства" немэтазгоднае. Праўда, члены камісіі адчуваюць сябе не зусім камфортна, робячы такую "выснову", і спрабуюць суцешыць, супакоіць сябе, а разам і грамадскасць: "...наогул, мова не належыць да тых катэгорый, дзе трэба праяўляць паспешлівасць, паддавацца пачуццю боязі — хаця б не спазніцца". Гэта ж вам не пажар, не хвароба!

І ўсё ж камісія ўбачыла небяспеку: "Найбольшая сёння наша бяда... у тым, што ўвогуле беларускай мове ...пагражае асіміляцыя і паглынанне з боку... мовы нацыянальных зносін", актуальная задача цяпер — "пашырэнне беларускай літаратурнай мовы ў грамадскіх зносінах". Здавалася б, ад гэтай "глабальнай высновы" ўсяго толькі крок да лагічнага вываду: з "пагрозай увогуле" трэба змагацца канкрэтнымі дзеяннямі, у тым ліку ўдасканальваць правапіс.

Дзякуй камісіі, што пакідае хоць надзею: рэформу правапісу можна будзе праводзіць тады, "як наступіць трывалая палітычная стабілізацыя ў рэспубліцы, канчаткова ўсталюецца і ўмацуецца дзяржаўнасць Беларусі, яе суверэнітэт і незалежнасць". Усталюецца і ўмацуецца... Само?!

Камісія "разгледзела стан літаратурнай мовы і яе ўжыванне ў апошнія гады ў пісьмовай і вуснай формах" і выявіла, што нормы і правілы літаратурнай мовы "пачалі масава парушацца". Гэтыя парушэнні, адзначаюць аўтары "Высноваў", — не толькі ад неахайнасці ("па неахайнасці") і праз непісьменнасць ("па непісьменнасці"), "пачалося зусім свядомае і мэтанакіраванае ўкараненне і пашырэнне... іншых нормаў і правілаў".

Цікава, а да якога "разраду" аднесці моўныя хібы, якіх шмат у невялікім тэксце "Высноваў"?

"Не дасягнута было адзінства толькі ў адносінах ужывання мяккага знака на пісьме і, напрыклад, для абазначэння асіміляцыйнай мяккасці зычных. Гэта галоўная праблема разнабою ў правапісе..."

"Аднак праца Камісіі была сканцэнтравана, як гэта і належыць, над пытаннямі правапісу".

"...становішча беларускай мовы ў нашым грамадстве ўсё яшчэ досыць кволае".

"...як наступіць трывалая палітычная стабілізацыя ў рэспубліцы..."

Падкрэсленае мною, спадзяюся, проста моўна-стылёвыя недагляды. Дык пажадаем камісіі, каб яна з большай навуковай дакладнасцю ацэньвала варыянты нормы і адхіленні ад яе ў маўленчай практыцы беларускага народа.

Алесь КАУРУС,
дацэнт Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта, кандыдат філалагічных навук.

ВОЙКНЕМ, ДЫ БУДЗЕ ПОЗНА

"...Я ўпэўнены, што зараз граматыку мяняць нельга, бо гэта толькі раз' яднае народ. Таму лічу, што цяпер у галіне культуры і асветы трэба ўсяляк пашыраць усё сапраўды беларускае, нацыянальнае. Прапагандаваць і ўкараняць усё лепшае, што ў беларускай культуры ўжо ёсць: творы літаратуры і мастацтва, народныя традыцыі, увогуле — яе вялікасць нацыянальную Спадчыну."

Мікола Ермаловіч.
("Наша слова", №32, 1994 г.)

Вызначуся адразу: я за дзяржаўнасць беларускай мовы, яе хутчэйшае пашырэнне ва ўсіх сферах жыцця, за разумнае ўдасканаленне правапісных нормаў. Адначасова падкрэслю, што моўнае пытанне — балючае пытанне. Яго "балючасць" разумею і як своечасовае, ды не зусім, і яго цяжкасць (як бывае і цяжка хворы чалавек), і як пытанне жыцця для тых, хто па многіх прычынах не валодае, ды і не зможа авалодаць беларускай мовай, бо для іх роднай з'яўляецца руская ці нейкая іншая нацыянальная мова. І вырашаць гэтае найскладанейшае і далікатнейшае пытанне трэба па-дзяржаўнаму і па-чалавечы мудра і абачліва, а не на "ура" будзёнаўскімі кавалерыйскімі набегамі ці тымі сумна вядомымі каксагызаўскімі кампаніямі, аб якіх слушна папярэджваў В.Вячорка на II з'ездзе ТБМ. Прыкра, што аматары лёгкіх перамог назусім забылі аксіёму: у моўнай баталіі, што не сыходзіць са старонак перыядычнага друку, не можа быць ні пераможцаў, ні пераможаных. Так, дзяржаўнасць беларускай мовы не павінна ствараць штучных перашкод для выкарыстання іншых. Але ж зараз пад шум-гуд беларускага аднамоўя і барацьбы з русафобіяй ідзе масавае "перакачванне" ў беларускую лексіку паланізмаў і ўкраінізмаў. І беларусы моўчкі заглынаюць прапанаваную нажыўку.

Чаму? Вынікі такой маўчанкі не забавяць заявіць аб сабе ў бліжэйшыя ж гады: войкнем, ды будзе позна.

У артыкуле "А мо вернемся да Скарыны?" ("Настаўніцкая газета" за 30 верасня 1992 года) мною было выказана сумненне ў мэтазгоднасці рэформы беларускага правапісу, у якой і сёння не бачу патрэбы. Удасканаленню, уніфікацыі правапісу — так, рэформе — не!

Клапачуся, каб, як кажуць, пасля мыцця (рэформы) незнарок разам з памыямі не выкінуць і дзіця (мову). Ды каб усім нам не стала задужа мулка ад таго мяккага знака, калі ў адным слове яго стане ажно чатыры: бесьперсьпектыўнасьць, бязьзьменнасьць і інш. А чаго варты тыя "пляны, глёбусы, клясы, лёгікі, камэдыі, філязофіі, Эўропы, ляманты, "пэрлямэнты" ды ўся "клясычная мова", якой хочуць засмеціць нашу сённяшнюю мову некаторыя аматары-наватары? Ці не настаў час спыніцца ды перастаць рушыць усё былое "до основанья, а затем...". Здаецца, ужо ж зруйнавалі былыя палітычныя структуры, развалілі дашчэнту эканоміку краіны, засталося хіба толькі "прышчапіць" нам тарашкевіцу ці лацінку, каб беларусы перасталі разумець адзін другога. І што далей: наперад, да Карабаха?

Мне незразумелы той вэрхал, які ўсчынілі аматары моўнай даўніны. Грэшным часам, думаецца: ці не падыгрываюць яны нешматлікай беларускай дыяспары, што жыве за межамі Беларусі і "зацыклілася" на лацінках-тарашкевіцах ды не нейкую сотню год адстала ад нашага жыццёвага калаўроту? Дык няўжо з-за некалькіх тысяч далёкіх беларусаў сёння патрэбна перавучваць мільёны сталых жыхароў краіны, якія перажылі і гады фашысцкае навалы, і сталінскія рэпрэсіі, і брэжнеўскі застой, і гарбачоўскую перабудову, з дзяцінства засвоілі напісаныя наркамаўкай выдатныя творы Я.Купалы і Я.Коласа, К.Чорнага і К.Крапівы, І.Мележа і І.Шамякіна, А.Куляшова і П.Броўкі, П.Панчанкі і Я.Брыля, М.Танка і Н.Гілевіча, А.Макаёнка і У.Караткевіча. А хіба ж не яна — прыемная ва ўсіх адносінах дама-спадарыня наркамаўка — пад белы ручкі ўзвяла на самы вільчык Парнаса шаноўнага Васіля Уладзіміравіча Быкава ды абессмяроціла яго?

... Жыву роднай мовай з дзяцінства. Нарадзіўся і вырас на Магілёўшчыне, а жыву і працую на Брэстчыне. І ўсюды чуў яе: і ад сваёй маці, і ад маці Аркадзя Куляшова, і маёй настаўніцы — Кацярыны Фамінічны Ратабыльскай, і ад самога паэта, калі ён прыязджаў да сваёй маці ў нашу сельскую Елавецкую сямігодку, здаралася, гутарыў з намі, дзецьмі. Родная мова была са мною і ў Галенскай школе, што на Пружаншчыне, дзе я пачынаў свой працоўны шлях, і на Паўднёвым Урале, дзе тры гады служыў у арміі, і ў Колкаўскай сямігодцы (на сумна вядомых Мярлінскіх хутарах, дзе пазней на ваенным палігоне прымянялася атамная зброя), куды лёс закінуў мяне пасля дэмабілізацыі, і ў Рамельскай сярэдняй школе на Століншчыне, дзе больш трох дзесяткаў год працую настаўнікам беларускай мовы і літаратуры. Сорак год нясу родную мову дзецям, падрыхтаваў не адзін дзесятак настаўнікаў матулінай мовы. Перакананы: ніякай карэннай ломкі-рэформы сённяшні беларускі правапіс не патрабуе. Рады, што да такое высновы прыйшла і Дзяржаўная камісія па ўдасканаленні правапісу беларускай літаратурнай мовы.

Мне было балюча слухаць па радыё і чытаць у газетах (брэсцкая абласная "Народная трыбуна" за 5 лістапада, "Наша слова", №46 г.г.) аб тым, як "штарміла" школы №№17 і 35 абласнога цэнтра. Многія бацькі не пусцілі сваіх дзяцей у беларускамоўныя класы. Дзеці тут ні пры чым, а бацькі хай бы разважылі, што іх нашчадкі будуць жыць у XXI стагоддзі, калі на Бацькаўшчыне родная мова будзе гаспадыняй ва ўласнай хаце, а не існаваць беднай Папялушкай. І калі б сённяшнія першакласнікі тых школ адчулі сябе праз дзесятак год адшчапенцамі грамадства, то ці раз успомнілі б "клапатлівых" бацькоў нялаcкавым для слыху словам. Добра, што ў тым процістаянні перамог здаровы розум, і дзеткі на ўроках чуюць-такі беларускую мову...

Дык давайце, шаноўнае спадарства, цясней туліць да грудзей, бы тое немаўля, наш найдаражэйшы скарб — матуліну мову, паўсядзённа квеціць ёю свой зрок і слых. Будзьма чуйнымі да запавету слыннага сына Старонкі Роднай — Францішка Багушэвіча: "Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!"

Леанід РАМАНЕНКА,
настаўнік Рамельскай сярэдняй школы Столінскага раёна.

МЕРКАВАННЕ

ЯК ЗРАБІЎ, ТАК І ЗАРАБІЎ

Паважаная рэдакцыя "Настаўніцкай газеты"!

Дзякуй за публікацыю майго артыкула "З меншай колькасцю, але з большай эфектыўнасцю". Дазвольце яшчэ раз выказаць свае думкі наконт змяненняў у аплаце заработнай платы настаўнікаў. Задумаўся я над гэтым асабліва моцна пасля выступлення Прэзідэнта на сустрэчы перад работнікамі і студэнтамі педагагічнага універсітэта ў Мінску.

Прапановы наступныя: за аснову аплаты працы настаўнікаў возьмем стаўку настаўніка з вышэйшай адукацыяй без стажу на суму "п" рублёў, прыняўшы яе за 100%.

Тады з незакончанай вышэйшай адукацыяй, са стажам работы да 1 года яна складзе 90%, з сярэдняй спецыяльнай адукацыяй, стаж да 1 года — 80%. Далей за кожны прапрацаваны год, да 25 або да 30 гадоў педагагічнай работы, налічваецца дадаткова па 1% за стаж. Пасля 25—30 гадоў гэтыя даплаты больш не павялічваюцца.

Маладыя настаўнікі, якія толькі што прыступілі да работы, пасля заканчэння адпаведных навучальных устаноў, да 5 гадоў работы ў школе, атрымоўваюць даплаты за добрыя веды па тэорыі і методыцы прадмета ў памеры ад 5 да 10% пры ўмове, калі сярэдні бал у дыпломе чатыры і вышэй.

Пасля 5 гадоў работы названыя даплаты за веды здымаюцца. Захоўваюцца толькі даплаты за стаж. Асобы, якія маюць 5-гадовы стаж работы, праз кожныя 5 гадоў праходзяць атэстацыю.

Хочацца асабліва адзначыць свае думкі наконт атэстацыі. Рада дырэктараў школ краіны выказалася за змяненне працэдуры атэстацыі. Дык вось, атэстацыю павінны праводзіць незалежныя інспекцыі па ўзгадненні з прафсаюзнымі і раённымі органамі кіравання адукацыяй, зыходзячы з аднаго галоўнага крытэрыя — канчатковага выніку работы настаўніка. (Пра незалежныя інспекцыі па адукацыі ў раёнах я пісаў ужо ў "НГ"№81 за 8 кастрычніка 1994 г.)

Настаўніку даецца права вызначыць 50% вучняў ад спісачнага саставу любога класа, з якім ён працуе 2 гады і болей. З гэтымі вучнямі інспектар у прысутнасці настаўніка і аднаго з адміністратараў школы праводзіць кантрольную работу, зрэз, тэсты, разлічаныя на сярэдняга вучня па праграме, па якой працаваў настаўнік з гэтым класам.

Па выніках кантролю, на аснове сярэдняга бала, атрыманага вучнямі, настаўніку прысвойваецца адзін з пяці разрадаў або класаў.

Вынік навучання (сярэдні бал, атрыманы вучнямі)	Прысвоены настаўніку разрад або клас	Даплаты настаўнікам за разрад або клас
0—2	V	0
2,1 —3	IV	5%
3,1 — 4	III	10%
4,1— 4,5	II	15%
4,6 — 5	I	20%

П.КАРПЕЦ,
спецыяліст-арганізатар Лунінецкага раёна.

УДАКЛАДНІМ ПАЗІЦЫІ

Яшчэ раз пра джына, які трапіў на волю

"Джын, які трапіў на волю" — так называлася інтэрв'ю, змешчанае ў №67 "НГ" за 20 жніўня. У ім ішла гаворка пра новы факультэт прыкладной псіхалогіі, які адкрыўся ў Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце.

На жаль, у гэтым інтэрв'ю ёсць некаторыя недакладнасці, якія, на мой погляд, трэба паправіць.

Па-першае, мае словы, што "рамкі набору ў нас не такія жорсткія, мы можам іх рассунуць", у некаторых нашых абітурыентаў выклікалі ўражанне, што на факультэт будуць прымаць усіх, хто пажадае. Гэта, канешне, не так. Мелася на ўвазе іншае: паколькі факультэт працуе, як зараз кажуць, на камерцыйнай аснове, то, як і ўсякая камерцыйная ўстанова, ён зацікаўлены ў павелічэнні аб'ёму сваіх паслуг. Але такое рашэнне прымаецца не за адзін дзень і не на ўзроўні прыёмнай камісіі, бо тут яшчэ ёсць шмат пытанняў арганізацыйнага характару.

Па-другое, у той частцы інтэрв'ю артыкула, дзе гаварылася, што "псіхалагічны "бізнес" стаў легальным, што аб'явы аб прыёме на курсы экстрасенсаў і парапсіхолагаў можна ўбачыць амаль што на кожным слупе", мне па нейкім непаразуменні аўтарам інтэрв'ю прыпісаны такія словы: "На жаль, да іх жа цягнуцца і кароткатэрміновыя курсы практычнай псіхалогіі..."

Гэты момант даволі прынцыповы. Справа ў тым, што я сам ужо пяць гадоў удзельнічаю ў падрыхтоўцы псіхолагаў на такіх курсах і па многіх пытаннях не падзяляю адносін, якія існуюць да іх сярод акадэмічных псіхолагаў. Канешне, 5 гадоў значна лепш, чым 9 месяцаў. Але ж калі паглядзець колькасць гадзін па навучальных планах, то атрымаецца: на 5 гадоў па псіхалогіі адводзіцца да 1500 гадзін, на 9 месяцаў — 1200. Розніца, як бачым, не вельмі істотная.

Далей, на курсах чытаюцца галоўным чынам псіхалагічныя дысцыпліны. Студэнты ж, акрамя спецыяльных дысцыплін, вывучаюць шмат агульнаадукацыйных прадметаў. Напрыклад, знаёмячыся з навучальным планам аднаго з псіхалагічных факультэтаў, я заўважыў, што на I-м курсе сярод 14 навучальных дысцыплін плануецца толькі адна псіхалагічная. Псіхолагі і педагогі, якія сочаць за новымі тэндэнцыямі ў адукацыйных тэхналогіях, адразу зразумеюць, што канцэнтраванне, модульнае навучанне куды больш эфектыўнае, чым расцягнутае на некалькі гадоў.

Варта звярнуць увагу і на маральны аспект гэтай праблемы, калі прафесіянальныя псіхолагі культывуюць зняважлівыя адносіны да маладшых калег, якія пачынаюць свой нялёгкі шлях у галіне псіхалогіі. А як паказваюць назіранні, псіхолагі, падрыхтаваныя на курсах, працуюць часам не горш, а наадварот, лепш, чым тыя, хто атрымаў акадэмічную падрыхтоўку, бо слухачы курсаў адразу ж звязваюць новыя веды са сваім вопытам працы ў школе.

Курсы падрыхтоўкі псіхолагаў, канешне, маюць і свае недахопы. Але ж менавіта яны ў свой час стымулявалі разгортванне сістэмы падрыхтоўкі псіхолагаў у нашай краіне. Якраз пра гэта я і гаварыў у гутарцы з У.Трацціяковым.

Карыстаючыся момантам, хацелася б сказаць яшчэ некалькі слоў пра тое становішча, якое складваецца зараз пры падрыхтоўцы псіхолагаў для адукацыйных устаноў. Узнікае ўражанне, што ў апошні час адбываецца пэўнае занядбанне прыкладной, практычнай псіхалогіі. Калі ж ідзе гаворка пра падтрымку навукі, то заўсёды дабаўляецца, што гэта менавіта фундаментальная навука.

На першы погляд можа здацца, што гэта не вельмі сур'ёзная справа. Але ж у жыцці такая неасэнсаваная ўстаноўка выклікае шэраг канкрэтных негатыўных момантаў. Напрыклад, хто часцей за ўсё пакідае навуковыя і навучальныя ўстановы, уладкоўваецца ў камерцыйных структурах, выязджае за мяжу? Гэта якраз такія вучоныя-практыкі, якія не знаходзяць сабе месца ў акадэмічных інстытутах.

Другі момант, які тычыцца непасрэдна падрыхтоўкі псіхолагаў: мне не адзін раз даводзілася ўдзельнічаць у дыскусіях аб тым, якім павінен быць змест іх навучання. І тут зноў, раз за разам, прыходзіцца сутыкацца з усё той жа ўстаноўкай на фундаментальную, а інакш кажучы — на тэарэтычную падрыхтоўку. І нярэдка атрымліваюцца дзіўныя рэчы — выпускніку ВНУ прысвойваецца кваліфікацыя. "Практычны псіхолаг", а навучальны план на 90% складаюць тэарэтычныя дысцыпліны. Тут можа ўзнікнуць і такое пытанне: а ці так многа ў нашай дзяржаве грошай, каб у дыпломе пісаць адно, а вучыць іншаму?

Ці яшчэ адзін момант: што разумець пад практычнай працай і адпаведна пад практычнай падрыхтоўкай псіхолага? На сённяшні дзень часцей за ўсё сюды адносяць псіхалагічную дыягностыку, абследаванні дзяцей, складанне іх характарыстык і напісанне псіхалагічных рэкамендацый, парад настаўнікам і бацькам. Але ж гэта толькі пачатак, толькі вяршыня айсберга. Галоўная праца разгортваецца далей, пасля канстатавання тых ці іншых недахопаў у развіцці ці навучанні дзіцяці. І вось атрымліваецца, што такія сучасныя практычныя курсы, як развіццё памяці, індывідуальнае псіхалагічнае кансультаванне, трэнінг узаемін, вырашэнне канфліктаў, псіхааналіз, гештальт-тэрапія, псіхадрама і іншыя пераносяцца на апошні курс, а то і зусім не ўключаюцца ў навучальныя планы.

А практычнае навучанне мае ж і свае асаблівасці. Тут мала проста праслухаць лекцыі, а потым пераказаць іх змест на экзамене. Трэба прайсці сама меней тры ўзроўні падрыхтоўкі: спачатку паспрабаваць усё гэта на сабе, потым папрацаваць з больш вопытным калегам, а потым ужо прайсці самастойную стажыроўку пад яго назіраннем. І за адзін год гэта, пры ўсім жаданні, зрабіць немагчыма, бо проста не хопіць часу, не кажучы ўжо пра нейкі перыяд асэнсавання атрыманых ведаў.

Як бачым, праблем тут шмат. І хочацца спадзявацца, што новы факультэт прыкладной псіхалогіі стане ў нашай краіне цэнтрам псіхалагічнай падрыхтоўкі кадраў, месцам укаранення сучасных дасягненняў псіхалагічнай навукі ў рэчышча навучальнага працэсу, што, безумоўна, будзе спрыяць дасягненню мэты якаснай падрыхтоўкі практычных псіхолагаў для сістэмы адукацыі.

Барыс ЖЫЗНЕЎСКІ,
кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт кафедры ўзроставай і педагагічнай псіхалогіі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта.

Тэлебачанне на ўроку

МАЯ РАДЗІМА — БЕЛАРУСЬ

СТАРАЖЫТНЫЯ БЕЛАРУСКІЯ ГАРАДЫ

5, 6 снежня 4-ы клас

Напачатку гаворка ідзе пра тое, што каля тысячы гадоў таму, як паўсталі першыя гарады на Беларусі. Для іх нашы продкі выбіралі месцы ўздоўж вялікіх рэк — галоўных шляхоў гандлю і ўзаемін паміж народамі. Аўтар падкрэслівае, што сярод шматлікіх беларускіх гарадоў першынство па старажытнасці належыць Полацку. Ён раней за іншых — пад 862 годам — прыгадваецца ў летапісах.

Шмат цікавага даведаюцца вучні пра ўзнікненне і жыццё вельмі цікавых і прыгожых беларускіх гарадоў: Наваградка, Нясвіжа і Міра.

Аўтар перадачы — кандыдат гістарычных навук С.ТАРАСАЎ.

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

АЛЯКСЕЙ ДУДАРАЎ "ВЕЧАР"

6,7 снежня 7-ы клас

Тэлеперадача дае магчымасць "трапіць" у тэатр, дзе вучні пабачаць урыўкі са спектакля па п'есе Аляксея Дударава "Вечар", сустрэнуцца з акцёрамі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа, выканаўцамі роляў Ганны, Мульціка і Гастрыта (такія мянушкі даў ім драматург). Сямікласнікаў чакае сустрэча і з самім Аляксеем Ануфрыевічам Дударавым. Ён раскажа крыху пра сябе і пра тое, адкуль у гарадскога жыхара такое веданне жыцця простага чалавека, што, на погляд драматурга, галоўнае ў яго п'есе "Вечар", пра змястоўнасць сімвалаў сонца, вады, калодзежа.

Аўтар перадачы — журналіст Ніна ЧАЙКА.

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

ПУЦЯВІНЫ АНДРЭЯ ЛАБАНОВІЧА
(па старонках трылогіі Якуба Коласа "На ростанях")

8,9 снежня 10-ы клас

Перадача прысвечана аднаму з выдатнейшых твораў беларускай літаратуры — трылогіі "На ростанях". Праз вобраз галоўнага героя — вясковага настаўніка Лабановіча — пісьменнік узнімае пытанні, якія ў той час хвалявалі перадавых людзей.

Расказваецца, якімі нялёгкімі жыццёвымі дарогамі пройдзе Лабановіч, пакуль убачыць, у імя чаго жыве чалавек, каму павінен служыць, якімі шляхамі трэба яму ісці.

Міхаіл Сямёнавіч ЦЭДРЫК

Міністэрства адукацыі і навукі і рэктарат Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта з глыбокім жалем паведамляюць, што 29 лістапада 1994 г. на 65-м годзе жыцця раптоўна памёр загадчык кафедры эксперыментальнай фізікі, заслужаны работнік вышэйшай школы, выдатнік адукацыі, доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар Міхаіл Сямёнавіч Цэдрык.

М.С.Цэдрык нарадзіўся 9 мая 1930 г. у вёсцы Доўгі Лог Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці ў сям'і селяніна. У 1954 г. скончыў фізіка-матэматычны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута. Пасля заканчэння ў 1957 г. аспірантуры па кафедры агульнай фізікі працаваў старшым выкладчыкам гэтай жа кафедры, з 1961 г. па 1971 г. — дацэнт, загадчык кафедры агульнай фізікі. З 1971 г. па 1993 г. — прарэктар па навуковай рабоце Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. У апошнія гады свайго жыцця М.С.Цэдрык працаваў загадчыкам кафедры эксперыментальнай фізікі.

Пайшоў з жыцця вядомы вучоны, педагог, стваральнік школы фізікі сегнетаэлектрыкаў у Беларусі, аўтар манаграфіі па сегнетаэлектрыках, шматлікіх навуковых артыкулаў, падручнікаў і дапаможнікаў для вышэйшых навучальных устаноў, сярэдніх школ. Навуковая і педагагічная грамадскасць Рэспублікі Беларусь страціла ў асобе М.С.Цэдрыка таленавітага вучонага-педагога, добразычлівага чалавека, які карыстаўся вялікай павагай у тых, з кім ён супрацоўнічаў і хто яго ведаў.

Светлая памяць аб М.С.Цэдрыку назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

Стражаў В.І., Пятроўскі Г.М., Галко Т.Я., Ціханаў Л.Н., Плескацэвіч М.М., Шкурко В.М., Бондар В.А., Атрошчанка У.Д., Халецкі М.І., Караткевіч А.Ц., Бардовіч А.М., Якавенка У.А., Быкадораў Ю.А., Лугоўскі А.І., Алексіна Л.І., Таўлай А.У., Апімах М.А., Міцкевіч М.І., Кабяк С.У., Тугай А.У., Мацэвіч Я.І., Кібалка П.І., Котла У.Н., Шылінец У.А., Зінчук С.Д., Юшкевіч М.А., Краўчэня Э.М.

ЧАРАЎНІЦА

Салон "НГ" для жанчын

МЯДОК ГАЮЧЫ І СМАЧНЫ

Цёплая восень засталася ў нашых з вамі марах, наступілі халады, і ў кожнай сям'і ўзнікне праблема прастудных захворванняў. Як уберагчы сябе ад гэтага? Вельмі проста — з дапамогай мёду.

Знакаміты матэматык Піфагор і філосаф Дэмакрыт казалі, што яны дажылі да глыбокай старасці таму, што пастаянна ўжывалі мёд. Старажытнагрэчаскі лекар Гіпакрыт прапаноўваў мёд для лячэння захворванняў страўніка, печані, гнойных ран. Старажытныя егіпцяне таксама выкарыстоўвалі мёд як у ежу, так і для лячэння. Пры ўсіх захворваннях органаў дыхання з мінулага часу заўсёды ўжываўся мёд унутр не толькі ў натуральным выглядзе, але і ў складзе прадуктаў харчавання.

Напрыклад, прапануецца ўжываць мёд з цёплым малаком (адна сталовая лыжка мёду на шклянку малака), з сокам лімона (сок аднаго лімона на 100 г мёду). Вельмі добры сродак ад кашлю сіроп з соку хрэну і мёду ў адносінах 1:1.

Мёд ужываецца не толькі для лячэння розных захворванняў, зажыўлення ран, але і для прыгатавання разнастайных напіткаў і страў, якія прыносяць нямала радасці і дзецям, і дарослым.

ЦУКЕРКІ МЯДОВЫЯ

Да сталовай лыжкі мёду, шклянкі цукру, сталовай лыжкі воцату дадаць трошкі вады і перамяшаць.

Кіпяціць да кансістэнцыі памадкі, затым масу выкласці на змазаны воскам процівень.

Даць застыць і разрэзаць на кубікі.

МЯДОВЫ КВАС

Мёд, разынкі, ваду, муку, дрожджы перамяшаць. Пакінуць на 5—6 дзён, каб напітак адбрадзіў.

5 л гатаванай вады, 0,5 кг мёду, 0,5 кг разынак, 100 г мукі, 25 г дрожджаў.

Мёд выкарыстоўваюць таксама і як касметычны сродак. Калі скура на вашым твары агрубела і лушчыцца, прапануем мядовы крэм.

Для яго прыгатавання бяруць 1/2 шклянкі мёду, шклянку воднага ланаліну, 1/2 шклянкі расліннага алею. На пары разаграюць мёд, ланалін, і калі ён растопіцца, алей. Сумесь добра размешваюць, здымаюць з агню і ўзбіваюць. Захоўваюць крэм у халадзільніку.

Калі скура вялая, крэм наносяць у выглядзе маскі на 30 хвілін.

У ХАТНІХ УМОВАХ

"Ізноў усё падаражала!" — цяжка ўздыхаем мы, збіраючыся што-небудзь набыць каля рознакаляровых прылаўкаў магазінаў. Так, цэны падскокваюць раней чым заробак, тым больш, што атрымліваеш яго не заўсёды своечасова. Ну што тут зробіш? Усё роўна ідзеш — і купляеш. Голад, як гаворыцца, не цётка.

Апошнім часам майму сыну, як знарок, вельмі спадабалася шакаладнае масла, каля якога ён не можа прайсці раўнадушна. Ну і дзе тут адмовіш дзіцяці! Але я знайшла выхад з гэтага становішча, раблю масла сама, у хатніх умовах, што прапаную зрабіць і вам, шаноўныя жанчыны.

Для гэтага трэба ўзяць 1 пачак дзіцячай сумесі "Малютка" і змяшаць яе з 3 лыжкамі какавы. Асобна ў каструлі паставіць на агонь 1 шклянку малака, пакласці туды 1 лыжку сметанковага масла і тры лыжкі цукру, даць растаць. Потым малако уліць у сумесь "Малюткі" з какавай і добра перамяшаць, паставіць у холад на 1—2 гадзіны. Масла гатова.

"САЛЁНЫЯ" ПАРАДЫ

СОЛЬ. Кожны дзень стаіць яна ў нас на абедзенным стале. Але яе можна выкарыстоўваць не толькі як прадукт харчавання, а і ў шматлікіх іншых хатніх справах. Што мы вам і раім зрабіць.

Залатыя рыбкі, прэснаводныя істоты, будуць вельмі ўдзячныя за невялікую дабаўку салёнай вады. Гэта робіць пах вады ў акварыуме больш прывабным.

***

Лімоны, у якіх зрэзалі цэдру, перасыпаныя соллю, захоўваюцца тыднямі.

***

Мурашкі не запаўзуць у кладоўку ці ў кватэру, калі соллю пасыпаць хатнія рэчы ці частку падлогі.

***

Свечкі гараць даўжэй, калі вакол кнота насыпаць солі.

***

Пры ангіне паласканне салёнай вадой — выпрабаваны хатні сродак.

***

Пах цыбулі пасля яе чысткі знікае, калі рукі працерці сухой соллю.

***

Сверб, выкліканы ўкусам насякомых, хутчэй праходзіць, а таксама і месца ўкусу менш распухне, калі яго пакрыць кашыцай з солі.

ПА-ЗА КУЛІСАМІ

ВЕРАНІКА "ПАХУДЗЕЛА"

Так, "пахудзела" славутая Вераніка Кастра, выканаўца галоўных роляў у мексіканскіх тэлевізійных фільмах "Багатыя таксама плачуць" і "Дзікая Роза". Яе заўсёды засмучала, што пры малым росце яна мае вялікія грудзі. І вось артыстка паляцела ў Аргенціну, дзе ёй зрабілі пластычную аперацыю — паменшылі грудзі на два памеры. Гэта была ўжо васемнаццатая пластычная аперацыя, якую перанесла актрыса. Чаго не зробіш дзеля прыгажосці.

МАЛІНІН — ЗУСІМ НЕ МАЛІНІН

Як вядома, сапраўднае імя Мадонны — Луіза Чыконэ. Псеўданімы сярод творчых людзей, асабліва спевакоў, даўно ўвайшлі ў моду. Іх маюць многія, але не ўсе хочуць, каб яны былі раскрыты. І ўсё-такі.

Крыс Кельмі, аказваецца, Анатоль Калінкін, Вячаслаў Дабрынін — Вячаслаў Антонаў, Маша Распуціна — Ала Ермакова, Ната Каралёва — Наталля Парывайка, Аляксандр Малінін — Аляксандр Выгузаў, Валерыя — Ала Пярфілава, Клара Новікава — Клара Герцэр, Ніка — Ірына Мальгіна.

На беларускай эстрадзе менш псеўданімаў, але і яны ёсць. Так, Ліка — гэта Анжэліка Ялінская, Алеся — дачка кіраўніка вядомага ансамбля "Сябры" Анатоля Ярмоленкі.

ТРЫ ГАДЫ З ЛЮСЯЙ

Іосіф Кабзон — адзін з буйнейшых бізнесменаў Масквы. Узначальвае акцыянернае таварыства "Маскавіт". Яго сын Андрэй ездзіць на "Фольксвагене". Год стажыраваўся ў Галівудзе. Дачка Наташа вучылася ў Амерыцы. Гаворачы пра асабістае жыццё, спявак быў шчырым. У апошнім шлюбе знаходзіцца 22 гады. Да гэтага былі Вераніка Круглова, потым Людміла Гурчанка. Пра шлюб з ёю спявак сказаў: "Тры гады з Люсяй за дзесяць можна лічыць".

ВЯСЁЛЫ КАЛЕЙДАСКОП

— Мама, я насмажыла грыбоў, але баюся пакаштаваць. Можа, праверыць іх на нашым сабаку?

— Ты што? Прыйдзе з работы Іван, вось і дасі яму.

***

— Двое закаханых ідуць па вуліцы. Слізка.

— Любы, што б ты зрабіў, калі б я ўпала і не магла ісці далей?

— Сказаў бы, што ў бліжэйшы галантарэйны магазін завезлі імпартную памаду.

***

— Мама, Сашка кажа, што я найлепшая дзяўчынка ў свеце. Можа быць, раз запрасіць яго да нас?

— Не трэба, дачушка, няхай так думае і далей.

***

— Ты мяне кахаеш?
— Вельмі.
— А ажэнішся?
— Не разумею, чаму ты так хутка пераскокваеш з адной тэмы на другую?..

***

— Ведаеш, Іван, колькі разоў сустракаю тваю жонку, дык заўсёды цешуся.
— З чаго ж ты цешышся?
— Што яна не мая жонка.

***

— Вось, цётка, будзеш даваць гэта лякарства свайму старому па дзесяць лыжак у дзень.

— А божа ж мой! Дзе ж я вазьму столькі лыжак? У мяне іх толькі чатыры.

Падрыхтавала
Таццяна МНІШКО.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

ПАНЯДЗЕЛАК, 5 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 — 16.00 Прафілактыка 16.10 Праграма перадач. 16.15 Тэлебачанне — школе. Старажытныя беларускія гарады. 16.40 "Бімбат" у арміі. 17.00 Навіны (з сурдаперакладам). 17.10 Кампазітары Беларусі. Аляксандр Літвіноўскі. Кантата "Вяселле". 17.40 Праспект. Інфармацыйна-аналітычная праграма. 18.10 Навіны (Брэст). 18.35 Навіны (Бі-бі-сі). 19.10 Аэробіка для ўсіх. Урокі Наталлі Наважылавай. 19.40 Што на свеце пачуваецца? 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Імгненне шчырасці. 21.45 Вертыкаль. Пошта Прэзідэнта. 22.20 Спартыўны тэлекур'ер. 22.40 Пяць хвілін на жарты. 22.45 Пад купалам Сусвету. 23.00 НІКа. 23.15 Дайджэст. 23.25 "Паласа Сімарона". Шматсерыйны мастацкі фільм (ЗША). Фільм 19-ы "Нож у цемры".

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 20.00, 22.50 Навіны. 8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял (Японія). 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Што? Дзе? Калі? (з сурдаперакладам). 14.00 Пад знакам Меркурыя. 14.15 Хроніка дзелавога жыцця. 14.25 Дазвольце прадставіцца. 14.40 Фондавы рынак. 15.00 Новыя імёны. 15.30 Зорная гадзіна. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Ва ўсіх на вуснах. 17.30 Асцярожна, СНІД. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Фон Караян. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 Загадкі гісторыі. Частка 1-я "Цэзар Нерон". 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Сустрэча з А.І.Салжаніцыным. 20.55 Гол. 21.25 Загадкі гісторыі. Частка 2-я "Оргія". 22.05 Кабарэ "Усе зоркі". 23.00 Новыя абывацелі. 23.30 Аўта-шоу. 23.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Кліп-антракт. Група "Нясумны сад". 8.30 Дэпеша. 9.00 "Пятая пятніца. (Меланхолія)". Мастацкі фільм (Германія). 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 "Дзелавая Расія". 13.45 "Халасцякі", "Крэйзі". Кароткаметражныя фільмы. 15.10 Музычная мазаіка. 15.25 Новая лінія. 16.05 Там-там навіны. 16.20 Свята кожны дзень. 16.30 На Сусветнай шахматнай алімпіядзе. 17.00 Ніхто не забыты. 17.05 Выратаванне 911. 18.00 "Фестываль прэм'ер". В.Арцёмаў. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Спрут-6". Мастацкі фільм (Італія). 5-я серыя. Частка 2-я. 20.35 Рэпарцёр. 20.55 "Драма Андрэя Андрэевіча". Дакументальны фільм. 21.50 Кліп-антракт. В.Чайка. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Шахматная ліхаманка. 22.50 Сола. 23.35 Экзотыка. 0.35 Зоркі гавораць.

АЎТОРАК, 6 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Дайджэст. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.30 Дзелавы веснік. 8.45 "Рамэо і Юлія". Фрагмент балета на музыку Г.Берліёза. 9.00 Тэлебачанне — школе. Старажытныя беларускія гарады. 9.25 "Паласа Сімарона". Шматсерыйны мастацкі фільм (ЗША). Фільм 19-ы "Нож у цемры".

Дзіцячы сеанс

10.40 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял для дзяцей і дарослых. 60-я і 61-я серыі. 11.30 Англійскую мову вучым самі. "АВС-клуб" у Амерыцы. 11.45 Да 50-годдзя Перамогі. "Заўтра была вайна". Мастацкі фільм. 13.10 "Настальгічны дывертысмент". Гісторыя ДАВТа Беларусі ў асобах. Перадача 5-я. 14.10 "Не адлятай, зямлянін!" Кароткаметражны мастацкі фільм. 14.45 "Нов і К" —топ—10. 15.45 Праграма перадач. 15.50 Вывучаем сваю гісторыю. "Самотная альба вершніка". Дакументальны фільм студыі. "Летапіс". 16.10 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Аляксей Дудараў. "Вечар". 16.40 "Бімбат". Найперш самалёты.... 17.00 Навіны (з сурдаперакладам). 17.10 "Дарога да дому". Музычны фільм. 17.30 "Я заўсёды быў беларусам". Тэленарыс. 17.50 Тэлеклуб паляўнічых і рыбаловаў "Удача". 18.10 Навіны (Віцебск). 18.35 Навіны (Бі-бі-сі). 19.10 Эканамікст. 19.20 Мост. Культурна-асветніцкая праграма. 19.50 Пяць хвілін на жарты. 19.55 "Лада ОМС" прадстаўляе: "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял (Бразілія). 52-я серыя. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 Вячэрні ілюзіён: "Добрыя намеры". Тэлевізійны мастацкі фільм (Швецыя). 4-я серыя. 22.40 Хакей. Чэмпіянат МХЛ. "Цівалі" (Мінск) — "Сокал" (Кіеў). 3-ці перыяд. 23.30 НІКа. 23.45 Дайджэст. 23.55 Мікалай Карачанцаў і Лія Ахіджакава ў фільме "Маленькая паслуга".

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 23.00 Навіны. 8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Ты помніш, таварыш... 9.30 Канцэрт народнай музыкі. 14.00 Дзверы ў малы бізнес. 14.15 Хроніка дзелавога жыцця. 14.25 Культура і бізнес. 14.35 Аўтасалон. 15.00 Вясёлыя ноткі. 15.30 Чароўны свет, ці Сінема. 16.00 Джэм. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Тайна Старой плошчы. 17.30 Загадка СБ. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Ж.Кусто. 18.00 Гадзіна пік. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 Тэма. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 З першых рук. 20.50 Песня-94. 21.35 "Па таганцы ходзяць танкі". Мастацкі фільм. 23.10 Канал ілюзій. 23.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Вайсковы кур'ер. 8.40 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 Выратаванне 911. 15.10 Музычная мазаіка. 15.20 "Жарабец-хітрун". Мастацкі фільм (Аўстралія). 4-я серыя. 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Здарова жывеш. 16.30 На Сусветнай шахматнай алімпіядзе. 17.00 Бясшумныя лідэры. 17.30 Кіно ў снежні. 17.40 Павестка дня. 18.05 L-клуб. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Бадзяга ў Беверлі Хілз". Мастацкі фільм (ЗША). 21.20 Фільм-прэм'ера. 21.40 Экран крымінальных паведамленняў. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Шахматная ліхаманка. 22.50 Футбол. 1/4 кубка УЕФА. "Ювентус" (Турын) — "Адміра-Вакер" (Венгрыя). 0.35 Зоркі гавораць.

СЕРАДА, 7 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Эканамікст. 8.20 Дайджэст. 8.30 "Лада ОМС" прадстаўляе. "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял (Бразілія). 52-я серыя. 9.00 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Аляксей Дудараў. "Вечар". 9.30 Пяць хвілін на жарты. 9.35 "Добрыя намеры". Тэлевізійны мастацкі фільм (Швецыя). 4-я серыя.

Дзіцячы сеанс

10.30 Чароўны экран. "Дыназаўрыкі". Мультсерыял 13-я серыя. 11.00 Мультклуб. 11.30 "Планета людзей". Жывапіс Заходняй Еўропы. Перадача 1-я. 12.05 Ежы Штур у фільме "Распарадчык балю" (Польшча). 13.50 "Следства вядуць Калабкі". Мультфільм. 14.10 Відзьма-нявідзьма. Навіны кіна-відэа-аўдыё. 15.10 Праграма перадач. 15.15 На музычных паралелях. Антон Брукнер. Сімфонія № 9. 16.35 "Бімбат". Сустрэча з маладым пісьменнікам Генадзем Грынявічам. 17.00 Навіны (з сурдаперакладам). 17.10 "Між часамі". Тэлевізійны фільм. 17.20 "Лясному рэху праўду раскажу..." Паэзія Аркадзя Куляшова. 18.10 Навіны (Гомель). 18.35 Навіны (Бі-бі-сі). 19.10 Творчае маладзёжнае аб'яднанне "Крок". "Карамболь". Ток-шоу з удзелам заснавальнікаў штогодніх "Калядных прэмій" Алены Скрыпель і Вячаслава Васюхіна. 19.40 Кола дзён. Ласкутная мазаіка. 19.55 "Лада ОМС" прадстаўляе. "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял (Бразілія). 53-я серыя. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 Вячэрні ілюзіён: "Добрыя намеры". Тэлевізійны мастацкі фільм (Швецыя). 5-я серыя. 22.40 Пяць хвілін на жарты. 22.50 НІКа. 23.05 Дайджэст. 23.15 "Сірано дэ Бержэрак". Спектакль Маладзёжнага кіеўскага тэатра. Частка 1-я.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.20 Навіны. 8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Клуб падарожнікаў. 14.00 Вытворчасць: буйны план. 14.15 Хроніка дзелавога жыцця. 14.25 Грошы і шчасце. 14.35 Біржа працы. 15.00 Паглядзі, паслухай.... 15.20 "Лятаючы дом". Мультсерыял. 16.00 Цін-тонік. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Е.Патон. 18.00 Гадзіна пік. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 "Я цябе прысвячаю ў каханне..." М.Карачанцаў. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Веснікі. 21.20 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. "Пары Сен-Жармен" (Францыя) — "Спартак" (Масква). 23.20 Прэс-экспрэс. 23.30 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. Агляд сямі матчаў.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Тэатральны раз'езд. "Невядомы Тэнесі Уільямс". 9.10 Ранішні канцэрт. 9.25 "Урокі Арменіі". Відэафільм. 10.10 Мемуары. Канстанцін Ваншэнкін пра Аляксандра Твардоўскага. 10.35 Тэлегазета 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 "Бацькоўскі дзень", "Безнадзейная справа". Кароткаметражныя фільмы". 15.10 Музычная мазаіка. 15.20 Студыя "Рост". "Прызма". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Звычайная справа. 16.30 На Сусветнай шахматнай алімпіядзе. 17.00 Панове-таварышы. 17.15 Кліп-антракт. В.Цвятаеў. 17.20 Гаспадар. 17.50 Зоркі Амерыкі. 18.25 Вуснамі дзіцяці. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Сам сабе рэжысёр. 21.00 Пяць хвілін пра наша жыццё. 21.10 Сем нот у цішыні. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Шахматная ліхаманка. 22.50 Экран крымінальных паведамленняў. 23.00 Творчасць шчаслівых сноў. 23.30 Зоркі гавораць.

ЧАЦВЕР, 8 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Пяць хвілін на жарты. 8.15 Дайджэст. 8.25 "Лада ОМС" прадстаўляе. "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял (Бразілія). 53-я серыя. 8.55 Аўта-парк. 9.15 "Добрыя намеры". Тэлевізійны мастацкі фільм (Швецыя). 5-я серыя. 10.05 "Гэта зусім не пра гэта". Мультфільм. 10.10 Творчае маладзёжнае аб'яднанне "Крок". "Карамболь". Ток-шоу з удзелам заснавальнікаў штогодніх "Калядных прэмій" Алены Скрыпель і Вячаслава Васюхіна.

Дзіцячы сеанс

10.40 "Дзівосны манеж", "Пекар і гультай". Мультфільмы. 10.55 "Тайна Снежнай каралевы". Тэлевізійны мастацкі фільм. 1-я і 2-я серыі.

* * *

13.10 Тэлевізійны Дом кіно . Сустрэча з народным артыстам Расіі, кінарэжысёрам Мікітай Міхалковым і яго дачкой. 13.50 Тэлефестываль "Песню бярыце з сабою" ў г. Рэчыцы. Перадача 1-я. 14.40 "Вяселле старэйшага брата". Тэлевізійны мастацкі фільм. 15.50 Вывучаем сваю гісторыю. "Роздум ля палітры". Дакументальны фільм студыі "Летапіс". 16.10 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Пуцявінамі Андрэя Лабановіча. 16.40 "Бімбат". Марсельеза. 17.00 Навіны (з сурдаперакладам). 17.10 "Абуза". Кароткаметражны мастацкі фільм. 17.40 З крыніц часціні мінулага. 18.10 Навіны (Гродна). 18.35 Навіны (Бі-бі-сі). 19.10 Вытокі. Урокі беларускай мовы. 19.25 Музычны фестываль "Адраджэнне беларускай капэлы". Перадача 3-я. 20.00 Творчае маладзёжнае аб'яднанне "Крок". "Правінцыя, альбо Тое-сёе пра кааперацыю". 20.35 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пяць хвілін на жарты. 21.45 Пад купалам Сусвету. 22.00 Вячэрні ілюзіён. "Добрыя намеры". Тэлевізійны мастацкі фільм. (Швецыя). 6-я серыя. 22.50 Стоп-кадр. Крымінальная хроніка. 23.15 НІКа. 23.30 Дайджэст. 23.40 "Сірано дэ Бержэрак". Спектакль маладзёжнага Кіеўскага тэатра. Частка 2-я.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 У свеце жывёл (з сурдаперакладам). 9.40 "Вялікі Ух". Мультфільм. 14.00 Расія на сусветным рынку. 14.15 Хроніка дзелавога жыцця. 14.25 Гульня па правілах. 14.40 Мой маленькі бізнес. 15.00 Мульцітролія. 15.30 На балі ў Папялушкі. 16.00 Камп'ютэр-хол. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 ... Да 16 і старэйшым. 17.30 Чалавек і закон. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Франц Іосіф. 18.00 Гадзіна пік. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.50 Баскетбол. Чэмпіянат Еўропы сярод клубаў. Мужчыны. ЦСКА — "Скаваліні" (Італія). 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Масква-Крэмль. 21.00 Лато "Мільён". 21.30 Ален Дэлон у мастацкім фільме "Не будзіце спячага паліцэйскага" (Францыя). 23.30 "Авацыя" прадстаўляе. У перапынку (23.50) — Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Кліп-антракт. В.Дабрынін. 8.30 Пасхалі. 8.40 Тэлегазета. 8.45 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.25 Гандлёвы дом "Ле-Монці". 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 Выратаванне 911. 15.10 Музычная мазаіка. 15.20 Студыя "Рост". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Штрыхі да партрэта. 16.55 Жывём і кахаем. 17.10 Будні. 17.50 Ніхто не забыты. 17.55 У свеце аўта—і мотаспорту. 18.25 Свая гульня. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Шостае пачуццё. 21.00 Аншлаг і К. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Альманах сучаснай фантастыкі. 23.30 Зоркі гавораць.

ПЯТНІЦА, 9 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Пяць хвілін на жарты. 8.15 Дайджэст. 8.25 "Па-даксьён". Фільм-балет. 9.00 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Пуцявінамі Андрэя Лабановіча. 9.30 Тэлевізійны мастацкі фільм (Швецыя). 60-я серыя.

Дзіцячы сеанс

10.20 "Казка пра старое рэха". Мультфільм. 10.25 "Бімбат". Марсельеза. 10.45 Дзмітрый Харацьян у тэлевізійным мастацкім фільме "Зялёны фургон".

13.05 Планета людзей. Жывапіс Заходняй Еўропы. Перадача 2-я. 14.05 Тэлефестываль "Песню бярыце з сабою" ў г.Рэчыцы. Перадача 2-я. 14.45 Жэрар Філіп, Джына Лолабрыджыда ў фільме Рэнэ Клера "Начныя прыгажуні" (Францыя). 16.10 Вывучаем сваю гісторыю. "Адам і Марыля", "Іван Насовіч". Дакументальныя фільмы студыі "Летапіс". 16.40 "Бімбат". За кулісамі чароўнага. 17.00 Навіны (з сурдаперакладам). 17.10 Рынак і мы. Перадача з Гомеля. 17.35 Да 50-годдзя Перамогі. "Так гэта было..." Расказваюць ветэраны вайны К.І.Дзеранчук, А.П.Бычак, Ю.П.Дзегцяроў. (Драгічынскі раён). 17.55 "Домік для ўсіх". Мультфільм. 18.10 Навіны (Магілёў). 18.35 Навіны (Бі-бі-сі). 19.10 Эканамікст. 19.20 У нас дома. Перадача для сям'і. 19.50 Працістаянне. Маральна-прававая праграма. 20.20 Пяць хвілін на жарты. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Падарункі на добры настрой. 21.55 Пад купалам Сусвету. 22.05 Вячэрні ілюзіён: "Таміра" прапануе: "Дурні паміраюць па пятніцах". Мастацкі фільм. 23.50 НІКа. 0.05 Дайджэст. 0.15 "Я + Я". Мужчына і жанчына.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 8.00 Сарока. 8.20 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Агарод круглы год. 9.30 Эксліберыс. 9.40 "Вайна сланоў і насарогаў". Мультфільм. 14.00 Улада і рэформы. 14.15 Наш прагноз. 14.20 Хроніка дзелавога жыцця. 14.30 Шоу і бізнес. 15.00 У гасцях у казкі. "Сёмы джын". 16.20 Рок-урок. 16.50 Свет сёння. 17.00 Чалавек і закон. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Г.Герынг. 18.00 Бамонд. 18.20 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.50 Поле цудаў. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Чалавек тыдня. 21.00 "Чорны квадрат". Мастацкі фільм. 23.15 Палітбюро. 24.00 Прэс-экспрэс. 0.10 Музагляд.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца.... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Кліп-антракт. І.Дзюкава. 8.30 Зусім сакрэтна. 9.20 Пасхалі. 9.30 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.20 Тэлегазета. 10.25 Гандлёвы дом. "Ле-Монці". 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 "Тата", "Барвовая трава". Кароткаметражныя фільмы. 15.10 Музычная мазаіка. 15.20 Там-там навіны. 15.35 Свята кожны дзень. 15.45 Новая лінія. 16.25 На Сусветнай шахматнай алімпіядзе. 17.00 Дыснея па пятніцах. "Ты сапсавала мне жыццё". Мастацкі фільм. Частка 2-я. 17.55 Ваша права. 18.10 Кар'ера. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Я — лідэр. 20.55 Кліп-антракт. Л.Агуцін. 21.05 "К-2" прадстаўляе: "Ню". 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Шахматная ліхаманка. 22.50 "Звычайнае забойства". Мастацкі фільм (Германія). 0.35 Зоркі гавораць.

СУБОТА, 10 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Дайджэст. 8.20 Аэробіка для ўсіх. Урокі Наталлі Наважылавай. 8.50 Пяць хвілін на жарты. 8.55 Эканамікст. 9.05 "Таміра" прапануе: "Дурні паміраюць па пятніцах". Мастацкі фільм. 10.45 Здароўе. На пытанні гледачоў адказвае ўрач-гамеапат Л.П.Глазкова. 11.25 "Падзеі і людзі". Праграма Гомельскай студыі тэлебачання. 12.20 Да 70-годдзя "Беларусьфільма". Вайна пад дахамі". Мастацкі фільм. 14.15 "Лулу — анел кветак". Мультсерыял. 16-я серыя. 14.50 Позірк у будучыню. "Пасля 2000 года". Навукова-папулярны серыял (Аўстралія). 13-я серыя. 15.45 Армія і вера. 16.15 Шматгалоссе. Народы Беларусі. Перадача з Гродна. 16.45 Сітуацыя. Амаль дэтэктыўная вікторына. 17.25 "Ліцадзеі". Тэлефільм. 17.55 Тэлекрама. 18.05 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял для дзяцей і дарослых. 62-я серыя. 18.30 Фаварыты года. Конкурс глядацкіх сімпатый. 18.45 Пяць хвілін на жарты. 15.55 "Пап—Ці"—TV. Музычна-забаўляльная праграма. 19.55 Міжнародныя спартыўныя навіны. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 "Зоркі" на экране. Міхаіл Ульянаў і Ія Савіна ў фільме "Прыватнае жыццё". 23.40 Каскад. 0.05 Дзелавы веснік.

Начны канал

0.20 Відзьма-нявідзьма. Навіны кіна-відэа-аўдыё. 1.20 "Нов і К"—топ—10.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

6.30 Суботняя раніца дзелавога чалавека. 7.15 Спорт-шанц. 7.45 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл. 8.00 "Марафон-15"—малышам. 8.30 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 10.00 Ранішняя пошта. 10.30 Я — жанчына. 11.00 Без паўзы. 11.15 Смак. 11.30 Кніжны двор. 12.00 Хакей. Чэмпіянат МХЛ. ЦСКА — "Дынама". У перапынку (13.20) — Навіны. 14.15 Праблемы фермерства і ўласнасці на зямлю. 14.55 "Не вер, не бойся, не прасі..." Дакументальны фільм. Фільм 1-ы. Серыя 1-я "Пісьмо". 15.50 Жывое дрэва рамёстваў. 15.55 Брэйн-рынг. 16.45 Маналог. 17.00 да і пасля... 17.50 "Забойства ў раі". Мастацкі фільм. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Навіны плюс. 20.35, 23.00 Надвор'е. 20.45 Што? Дзе? Калі? 21.55 Матадор. Тыдзень высокай моды ў Парыжы. Сезон восень—зіма 1994—1995гг. 22.50, 23.50 Навіны. 23.10 Хіт-парад "Астанкіна".

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.25 Мульці-пульці. "Церамок", "З гітарай, трапіўшыя ў няёмкае становішча". 7.55 Студыя "Рост". 8.25 Пілігрым. 9.10 Парламенцкі тыдзень. 9.55 Вінілавыя джунглі. 10.25 Тэлеэрудыт. 10.30 Зваротны адрас. 11.15 "Васіліса Прыгожая". Мастацкі фільм. 12.25 Людзі. 12.40 Сялянскае пытанне. 13.20 Дэ факта. 13.35 Кліп-антракт. Група "Агата Крысці". 13.40 "Эдэра". Мастацкі фільм (Італія). 14.35 "Знаёмыя гукі, цудоўныя гукі..." Спявае Л.Дзмітрыева. 15.05 "Капальні цара Саламона". Мультыплікацыйны фільм (ЗША). 16.00 Футбол без граніц. 16.45 На Сусветнай шахматнай алімпіядзе. 17.15 Тэлевізійны тэатр Расіі. "Апошняе каханне Маякоўскага". Прэм'ера. У перапынку — Тэлеэрудыт. 18.45 Свята кожны дзень. 19.25 "Кветачка ў яго роце". Мастацкі фільм (Італія). 21.25 Гарадок. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Шахматная ліхаманка. 22.50 Праграма "А". 23.50 "На поўдні маёй душы". Мастацкі фільм (Германія). 1.20 Зоркі гавораць.

НЯДЗЕЛЯ, 11 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Аэробіка для ўсіх. Урокі Наталлі Наважылавай. 8.30 Пяць хвілін на жарты. 8.40 Слова да чалавека. 9.10 Добрыя весткі. 9.20 Урокі здароўя. 9.45 Архіварыус. На канцэрце Вэна Клайберна. 10.15 Белыя і чорныя. Тэлевізійны шашачны клуб.

Дзіцячы сеанс

10.45 Гасцёўня "Тэлебома-біс". Кампазітар В.Сажын і "сажынцы". 11.30 "АВС—клуб". Англійскую мову вучым самі.

11.45 Кінаэкран-94. Снежань. 12.50 Паміж намі, жанчынамі. 13.35 КВЗ—94. Фінал. 15.05 Данііл Хармс. "Цырк Шардам". спектакль Акадэмічнага тэатра імя Я.Коласа. 16.05 Нацыянальны конкурс спевакоў імя Л.Александроўскай.

Нядзельная кіназала

16.35 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял для дзяцей і дарослых. 63-я серыя. 17.00 Анталогія гумару. "Усе за ўсмешку". 17.35 Любімыя камедыі. "Формула кахання". Мастацкі фільм. 19.05 Праспект. Інфармацыйна-аналітычная праграма. 19.35 Фаварыты года. Конкурс глядацкіх сімпатый. 20.00 Панарама. 20.40 Калыханка. 21.00 Пяць хвілін на жарты. Анекдот ад "Хрыстафора". 21.05 Пад купалам Сусвету. 21.20 Вячэрні роздум. 21.30 Шоу "Палігон". 22.00 "Сінема" прадстаўляе кінематограф Італіі. 22.10 "Сувязь праз піцэрыю". Мастацкі фільм. 0.05 Валейбол. Мужчыны. Кубак кубкаў еўрапейскіх краін. СКА (Мінск) — "Хапаэль" (Бат Ям, Ізраіль).

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

7.15 Алімпійская раніца. 7.50 Спортлато. 8.00 Марафон-15. 8.30 Раным-рана. 9.00 Палігон. 9.30 Пакуль усе дома. 10.00 Ранішняя зорка. 10.50 Пад знакам "пі". 11.30 Люстэрка. 12.05 "Не вер, не бойся, не прасі..." Дакументальны фільм. Фільм 1-ы. Серыя 2-я "Погляд". 13.00 "Падводная адысея каманды Кусто". Дакументальны серыял. 13.50, 17.00, 22.50, 23.50 Навіны. 14.00 "Шпаргалка" з падарункам. Мультфільм "Грыбок-церамок". 14.15 "Стратэгія Перамогі". Дакументальны тэлесерыял. Фільм 11-ы "Вызваляючы Еўропу". Частка 2-я. 15.10 Клуб падарожнікаў. 16.00 Ахоўная грамата. 16.30 Амерыка з М. Таратутам. 17.10 "Баскетбольная ліхаманка", "Сапраўдныя паляўнічыя на прывіды". Мультсерыялы. 18.05 Тэлелоцыя. 18.20 Уся Расія. 18.45 Надвор'е. 18.55 Сільвестар Сталоне ў мастацкім фільме "Скалалаз" (ЗША). 21.00 Нядзеля. 21.50 Спартыўны ўік-энд. 22.05 Вакзал мары. Ю.Башмет. 23.00 Хакей. Чэмпіянат МХЛ. "Крылы Саветаў" — "Спартак".

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.25 "Мастак Міхаіл Несцераў". Дакументальны фільм. 7.45 Студыя "Рост". 8.15 Сусветная вёска. 8.45 Суайчыннікі. 9.25 Добрай раніцы, Еўропа. 9.55 Аты-баты... 10.25 Рускае лато. 11.10 "Каханне з першага погляду". Мастацкі фільм. 12.40 Шэсць сотак. 13.20 Не высечы... 13.35 "Эдэра". Мастацкі фільм (Італія). 14.30 Кліп-антракт. Група "Дзюна". 14.35 Лепшыя гульні НБА. 15.35 У свеце жывёл. 16.30 На Сусветнай шахматнай алімпіядзе. 17.05 Чароўны свет Дыснея. "Гуфі і яго каманда", "Качыныя гісторыі". 18.00 Свята кожны дзень. 18.10 "Магазін" Міхаіла Жванецкага. 19.25 "Дапушчальная рызыка" Мастацкі фільм (ЗША). 21.05 Каробка перадач. 21.25 У Ксюшы. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Шахматная ліхаманка. 22.50 Поўня. 23.50 Зоркі гавораць.

Наступны нумар "Настаўніцкай газеты" выйдзе 10 снежня 1994 г.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ.

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выдавецтва "Полымя" (220004, Мінск, праспект Машэрава, 11).

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: праблем выхавання — 36-43-62, 36-41-55; школ — 36-90-63; органаў кіравання — 36-43-71; сацыяльных праблем; ВНУ і тэхнікумаў — 36-41-55; прафтэхадукацыі; пісьмаў і навін; культуры — 36-44-25

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па-бацьку, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Анатоль АЎРАМЧЫК.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку."
220041, Мінск, праспект Ф. Скарыны,79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны.Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №98
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 2.12.94 г. у 18.10
Наклад 52.160 паасобнікаў.